

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANABİLİM DALI
MODA TASARIMI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ELSA SCHIAPARELLI'NİN SÜRREALİST YAKLAŞIMININ
MODAYA YANSIMASI**

HAZIRLAYAN

AYŞEGÜL SARIKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. M. FİKRET ATEŞ

ANKARA - 2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 25/06/2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ayşegül SARIKAYA

Öğrencinin Numarası: 22110108

Anabilim Dalı: Tekstil ve Moda Tasarımı Anabilim Dalı

Programı: Moda Tasarımı Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Mustafa Fikret ATEŞ

Tez Başlığı: Elsa Schiaparelli'nin Sürrealist Yaklaşımının Modaya Yansıması

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 80 sayfalık kısmına ilişkin, 28/05/2024 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 25/06/2024

Öğrenci Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa Fikret ATEŞ

İmza:

TEŞEKKÜR

Beni bu yolda her zaman destekleyen annem Hikmet Sarıkaya, babam Mehmet Ali Sarıkaya, ablam Yeşim Günebakmaz ve kız kardeşim İrem Sarıkaya'ya ve Yusufuma sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Başkent Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölüm Başkanı ve tezimi hazırlarken yardımlarını esirgemeyen ve hep destek olan tez danışmanım Doç. Dr. M. Fikret Ateş Hocam ve Dr. Öğretim Üyesi Pınar Türkdemir Hocam'a emekleri ve destekleri için tüm kalbimle teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

ÖZET

SARIKAYA, Ayşegül, Elsa Schiaparelli’nin Sürrealist Yaklaşımının Modaya Yansıması. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Moda Tasarımı Tezli Yüksek Lisans Programı, 2024.

Bu araştırmanın amacı klasik sanat akımlarına tepki olarak çıkan sürrealizm sanat akımı hakkında bilgi vermenin ötesinde, sürrealizm sanat akımından etkilenen Elsa Schiaparelli’nin sürreal, şaşırtıcı ve sanatsal tasarımlarının modaya yansımalarını incelemektir. 1922’de Paris’te kendine bir hayat kuran İtalyan aristokrat ve iyi eğitilmiş bir aileden gelen Elsa Schiaparelli, iki savaş arası dönemde moda endüstrisinin en başarılı kadınlarından biri olmuştur.

Elsa Schiaparelli; Salvador Dali, Jean Cocteau, Meret Oppenheim gibi birçok sürrealist sanatçı ile işbirliği yapmıştır. Özellikle Salvador Dali ile olan işbirliğinde yaptığı Gözyaşı Elbisesi (Tears Dress), İstakoz Elbisesi (Lobster Dress), İskelet Elbise (Skeleton Dress) ve “Desk Suit” gibi sürrealist tasarımlar Schiaparelli’yi zamanın ötesine taşımış, büyük sükse yapmıştır. Schiaparelli, 1927’de açtığı modaevini İkinci Dünya Savaşı’ndan birkaç yıl sonra 1954’te kapatmak zorunda kalmıştır ve 1973’te hayatını kaybetmiştir.

2007’de lüks İtalyan markası Tod’s şirketinin sahibi Diego Della Valle tarafından satın alınıp 2012’de yeniden canlandırılan Schiaparelli markası 2014’te podyumlara geri dönmüştür. Araştırmada, kapılarını yeniden açan ve yeni sanat yönetmeni Daniel Roseberry olan Maison Schiaparelli’nin günümüz tasarımlarının, Elsa Schiaparelli’nin benimsediği sürrealist çizgiyi takip edip etmediğine ve modaevinin eski başarısını yakalayıp yakalamadığına da değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Elsa Schiaparelli, Salvador Dali, Jean Cocteau, Sürrealizm, Moda Tasarımında Sürrealizmin Yansımaları

ABSTRACT

SARIKAYA, Ayşegül. The Reflection on Fashion of Elsa Schiaparelli's Surrealist Approach. Başkent University, Institute of Social Sciences, Fashion Design Thesis Master's Degree Program, 2024.

The aim of this research is not only to give information about the surrealism art movement, which emerged as a reaction to classical art movements, but also to examine the effects of Elsa Schiaparelli's surrealistic, surprising and artistic designs on fashion design. Elsa Schiaparelli belonging to an Italian aristocratic and well-educated family and establishing a life for herself in Paris in 1922 became one of the most successful women in the fashion industry in the interwar period.

Elsa Schiaparelli collaborated with many surrealist artists like Salvador Dali, Jean Cocteau, Meret Oppenheim. Surrealist designs such as “Tears Dress”, “Lobster Dress”, “Skeleton Dress” and “Desk Suit”, which she made especially in collaboration with Salvador Dali, carried Schiaparelli beyond time and made a great impression. Schiaparelli had to close her fashion house, which she opened in 1927, in 1954, a few years after the Second World War. In 1973 she died in Paris.

The Schiaparelli brand, which was bought by Diego Della Valle, the owner of the Italian luxury brand Tod's in 2007 and revived in 2012, returned to the catwalks in 2014. In this research, it is also mentioned whether the current designs of Maison Schiaparelli, whose doors have reopened and whose new creative director is Daniel Roseberry, follow the surrealist line adopted by Elsa Schiaparelli and whether the fashion house has caught up with its former success.

Keywords: Elsa Schiaparelli, Salvador Dali, Jean Cocteau, Surrealism, Reflections of Surrealism on Fashion.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
GÖRSELLER LİSTESİ	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi	5
1.3. Araştırmanın Kapsamı	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
2. ELSA SCHIAPARELLI VE ETKİLENDİĞİ MODERN SANAT AKIMI: SÜRREALİZM	7
2.1. Sürrealizmi Anlayan Belki de Tek Kişi Elsa Schiaparelli ve İlk Yılları	7
2.2. Sürrealizm Nedir ve Elsa Schiaparelli'nin Tasarımlarında Başvurduğu Öğeler Nelerdir?.....	12
2.2.1. Göz yanıltması (Trompe l'oeil)	15
2.2.2. Metaforlar/Mecazlar	17
2.2.3. Sürreal aksesuarlar.....	20
3. YÖNTEM.....	37
3.1. Araştırma Modeli	37
3.2. Evren ve Örneklem.....	37
3.3. Veri Toplama Tekniği ve Analiz	38
4. BULGULAR	39
4.1. Elsa Schiaparelli'nin Etkilendiği Sürrealist İki Ressam: Salvador Dali ve Jean Cocteau	40
4.2. Elsa Schiaparelli ve Salvador Dali İşbirliği.....	41
4.2.1. Kompakt Pudra (Compact Powder), 1935	41
4.2.2. Çekmeceli Takım Elbise (Desk Suit), 1936.....	42
4.2.3. Istakoz Elbise (Lobster Dress), 1937	44
4.2.4. Sirk Koleksiyonu (Circus Collection), 1938	47
4.2.4.1. Gözyaşı Elbisesi (Lobster Dress), 1938.....	50
4.2.4.2. İskelet Elbise (Skeleton Dress), 1938	51
4.2.5. Ayakkabı Şapka (Shoe Hat), 1938	53

4.3. Schiaparelli ve Jean Cocteau İşbirliği	54
4.3.1. Gece Paltosu (Woman's Evening Coat), 1937	55
4.3.2. Akşam Yemeği Ceketı (Woman's Dinner Jacket), 1937.....	55
5. SCHIAPARELLI VE GÜNÜMÜZ.....	58
5.1. Schiaparelli Modaevinin Kapanışı.....	58
5.2. Bugün Schiaparelli	61
6. SONUÇ	71
KAYNAKLAR.....	74

GÖRSELLER LİSTESİ

Sayfa

Görsel 2.1. Elsa Schiaparelli	8
Görsel 2.2. The Palazzo Corsini	9
Görsel 2.3. Schiaparelli Markasının Etiketi	10
Görsel 2.4. Time Dergi Kapağı, Schiaparelli.....	11
Görsel 2.5. Sınırların Ötesinde Sürrealizm (Surrealism Beyond Borders).....	13
Görsel 2.6. Trompe L’oeil Kazak.....	16
Görsel 2.7. Aynalı Akşam Yemeği Ceket (Mirror Dinner Jacket)	18
Görsel 2.8. Şok Edici Pembe Elbise.....	19
Görsel 2.9. Sütun Elbise.....	20
Görsel 2.10. Punk Yıldızı Wendy O. William	22
Görsel 2.11. Pençe Eldivenler, 1938.....	23
Görsel 2.12. Schiaparelli Şeffaf Pelerin, 1935.....	24
Görsel 2.13. Plastik Fermuar, Schiaparelli.....	25
Görsel 2.14. Gece Kemer (Evening Belt)	25
Görsel 2.15. Zodiac Koleksiyonu Akşam Ceket, 1938.....	26
Görsel 2.16. Pheobus/Soleil Pelerin.....	27
Görsel 2.17. Apollo of Versailles Pelerin.....	28
Görsel 2.18. Zodyak Koleksiyonundan Çiçek Aksesuarları Detaylarıyla Bir Palto.....	28
Görsel 2.19. Schiaparelli’nin “Salut” Parfümünün Reklamı.....	29
Görsel 2.20. Shocking Parfümü, Schiaparelli.....	30
Görsel 2.21. Playing Card Düğmeler, Sonbahar-Kış, 1939.....	31
Görsel 2.22. Kozalak Gerdanlık (Pine Cone Necklace), 1938.....	31
Görsel 2.23. Pagan Koleksiyonu Kolye, 1938.....	32
Görsel 2.24. Böcek Düğme (Insect Button).....	33
Görsel 2.25. Salyangoz Düğme (Snail Button).....	33
Görsel 2.26. Kurdeleli Siyah Kapitone El Çantası, 1938.....	33
Görsel 2.27. “Lunettes Spirales” Gözlükler (Metal ve Şok Edici Pembe).....	34
Görsel 2.28. Schiaparelli Gözlük Reklamı.....	34
Görsel 2.29. Broş, Schiaparelli.....	35
Görsel 2.30. İpek Gece Eldivenleri, Elsa Schiaparelli, 1939.....	35
Görsel 2.31. Kelebek Baskılı Gece Elbisesi (Butterfly Evening Dress), 1937.....	36
Görsel 4.1. Telefon Kadranı Şeklinde Kompakt Pudra, 1935.....	42
Görsel 4.2. Çekmeceler Şehri (City of Drawers, Salvador Dali).....	43
Görsel 4.3. Çekmece Elbise (Desk Suit), 1936.....	43
Görsel 4.4. Istakoz Telefon (Lobster Telephone), 1936.....	44
Görsel 4.5. Istakoz Elbise (Lobster Dress), 1937.....	45
Görsel 4.6. Istakoz Elbise İçinde Wallis Simpson.....	46
Görsel 4.7. Wallis Simpson’ın Çeyizi, Schiaparelli.....	47
Görsel 4.8. Akrobat Düğmeler, Sirk Koleksiyonu.....	48

Görsel 4.9. Akşam Elbisesi, Sirk Koleksiyonu, 1938.....	49
Görsel 4.10. Sirk Koleksiyonu (Circus Collection).....	49
Görsel 4.11. Gözyaşı Elbisesi (The Tears Dress), 1938.....	51
Görsel 4.12. İskelet Kadın (The Skeleton Woman),Dali.....	52
Görsel 4.13. İskelet Elbise (Skeleton Dress),1938.....	53
Görsel 4.14. Ayakkabı Şapka (Shoe Hat), 1938.....	54
Görsel 4.15. Gece Paltosu (Woman's Evening Coat), 1937.....	55
Görsel 4.16. Jean Cocteau Çizimi.....	56
Görsel 4.17. Akşam Yemeği Ceket (Woman's Dinner Jacket), 1937.....	57
Görsel 5.1. Schiaparelli Prova Alırken.....	60
Görsel 5.2. Schiaparelli Marka Etiketi.....	61
Görsel 5.3. Christian Lacroix Tasarımları.....	62
Görsel 5.4. Schiaparelli Elbise (Bertrand Guyon), 2015.....	63
Görsel 5.5. Eye of Time, Dali ve Broşlu Elbise, Schiaparelli, 2015.....	64
Görsel 5.6. 2022 İlkbahar-Yaz Haute Couture Defilesi	65
Görsel 5.7. Bella Hadid, 2021/2022 Sonbahar-Kış Haute Couture Defilesi.....	66
Görsel 5.8. 2023 İlkbahar-Yaz Haute Couture Defilesi	67
Görsel 5.9. 2024 İlkbahar-Yaz Haute Couture Defilesi.....	68
Görsel 5.10. Met Gala, Schiaparelli, 2024.....	69
Görsel 5.11. 2024 Schiaparelli İlkbahar Hazır Giyim Koleksiyonu	70

1. GİRİŞ

“Kıyafet tasarlamak benim için bir iş değil sanattır.”

Elsa Schiaparelli

Schiaparelli “Kıyafet tasarlamak benim için iş değil, bir sanattır.” diyerek moda ve sanatın işbirliğini vurgulamıştır (Givry, 2013: 296). Her tasarımına sanatı ilmek ilmek işlemiştir ve tasarımlarının her biri sanat yapıtı değerinde tasarımlar üretmiştir. Sanatçılardan oluşan geniş bir arkadaş çevresi bulunan “Schiap” lakabını alan Schiaparelli, moda tasarımcı-sanatçı işbirliğini başlatıp tasarımlarını sanatla yoğurmuştur. Andy Warhol ise "Moda, sanattan daha fazla sanattır" diyerek bu düşüncüyü modanın önemine dikkat çekerek desteklemiştir (Brown, 2019). Bu durumda “Sanat nedir?” sorusunu kendimize sorduğumuzda: Sanat; estetik, özgün ve yaratıcı düşünce biçimidir: İnsanın kendi ruhunu özgürce ifade edebilmesi ve somutun, görünenin ötesine geçip başka bir dünyaya adım atabilmesine olanak sağlayan düşünme biçimi. Moda ve sanat arasındaki ilişkinin varlığı birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Sanat, nasıl kendini ifade etme biçimiye aynı şekilde moda da kumaşlar, aksesuarlar, renkler, dokular, desenler ve şekiller ile kendini ifade etme ve yaşam biçimidir. Moda, resim, müzik heykel gibi sanatın bir dalı hatta ta kendisidir. Sanatın var olmasının çeşitli yollarından biridir moda. Sanatla ilgilenen, bir sanat sergisini ya da sanat müzesini ziyaret eden herkes, sanatın çeşitli biçimlerde ortaya çıktığını kolayca görebilir. Sanat duvara asılan yağlı boya bir tablodan, elmaslardan yapılmış bir heykele kadar çeşitlilik göstermektedir. İlk moda tasarımcısı, giysiye kendi adını vererek, ona yüksek sanatsal değer ve kimlik atfeden, kendi imzasını atan Charles Frederick Worth ve “Ben bir sanatçıyım, giysi üreticisi değil” diyen Paul Poiret’in de amacı moda ile sanat arasında bir sınırın olmadığını ikisinin birbiriyle daima iç içe olduğunu göstermekti (Lehnert, 2000).

Moda giyim kuşamdır, giyim kuşam anlamındaki moda bir gereklilikle birlikte döngüseldir ve de sanat içerir. Değişen şey “trendler”dir, sezonluk hatta bazen daha kısa zaman dilimi için popüler ve kendini sürekli yenilemek zorunda olan ve insanları takip ettirecek kadar sürekli değişkenlik ve hareketlilik gösteren bir terimdir. Schiaparelli’nin “Kıyafet doğar doğmaz, geçmişte kalır” sözüyle giyinme yani modanın her daim var olduğunu ama içindeki trendlerin hızlı ve geçici olduğunu ve döngüsel olmadığını düşündüğünü göstermiştir. Schiaparelli, tasarımlarının sadece gelip geçici bir trend ürünü olmasını istememiştir ve sürrealizmden yararlanarak giyilebilir sanat ve moda tasarımları

oluşturmuştur. Sürrealizm sanat akımından etkilenen Elsa Schiaparelli'nin tasarımları geçici stil ve trendlere tepki vererek sıradanlığın çok ötesindeydi ve zamansızdı. Siluetlerin özgürlüğüne ve detaylarla oynamaya önem veren Schiaparelli, cürekâr ifadeleri olan sanat ve modanın harmanlandığı tasarımlar yaratmıştır.

Tarih boyunca örtünme, ısınma gibi çeşitli ihtiyaçlardan dolayı moda giyim hep var olmuştur. Ancak zamanla giysi, bir nesne olmaktan çıkıp bir fikir ve ya sembol ifade eden eser haline dönüşmüştür. İnsanın sonsuz hayal gücü ve yaratıcı düşüncesinin ürünü olarak resim, heykel, müzik gibi sanat alanları oluşmuş ve giysi de dönemin toplumsal ve ya sanatsal etkilerinden bağımsız kalamamış ve çeşitli sanat akımları ve dönemlere göre farklı tarz ve şekillere evrilmiştir. Her dönem, insanların sosyolojik, ekonomik, psikolojik ihtiyacına göre ayrı düşünce yapıları var olmuş, farklı sanat akımları ortaya çıkmıştır. Bu akımlar sadece dönemin mimari, resim, heykel gibi sanat yapıtlarını etkilememiş, giysiye de yön vermiştir (Weismann, 1967).

Viktorya döneminde (1832-1901), moda çoğunlukla üst sınıftan kadınlar tarafından belirlenmiştir. 1840- 1860 yıllarında burjuva kadınları arasında korseler, tarlatanlar içeren, gittikçe kabaran elbiseler gibi moda unsurları kadınlar arasında rağbet görmüştür ve kadınların tarlatanlı elbiseler içinde rahat hareket edebilecek alanları daralmıştır. Bu kıyafetler burjuva sınıfını yansıtmıştır ve lüks modayı takip etmek parası, nedeni ve zamanı olan kadınlar içindi. Viktorya döneminde, lüks moda unsuru giysiler sosyal statü belirleyicisi olarak toplumun katı tabakalaşmasını yansıtmıştır. Kabarik elbiseler ve fraklar, burjuva sınıfının merasimlerinin önemli bir parçasıydı. Giysi ne kadar özenliyse, giyen kişinin görünürdeki sosyal statüsü de o kadar yüksek olmuştur. Kısacası, moda sadece bir kadın meselesinden fazlasıydı. 19. yüzyıla gelince, giyim kuşam daha feminenleşti ve cinsiyet farklılığının kıyafetler aracılığıyla temsili, sosyal sınıfın etkisinden daha güçlü olmaya başlamıştır (Hunt, 1996). Bu bağlamda, sanayi devrimiyle kadınların da toplumda söz sahibi ve meslek sahibi olmaya başladığı ekonomik ve sosyal hayatın tamamen değişmeye başladığı bu dönemde daha rahat ve özgür spor giyim ortaya çıkmış ve kadına hareket özgürlüğü tanımıştır (Sterlacci & Arbuckle, 2017). Ayrıca 19. yüzyılda sanayi devrimi ile beraber iş bulma amacıyla kırsaldan kentlere artan göçle kent nüfusu hızla artmış ve üretimin seri bir bant sistemine dönüştürülmesiyle, kapitalizm toplumu haline gelmiş ve toplum düzeni değişmiştir, insanın tinselliği büyük fabrikalar içinde yok olmuştur. Ayrıca fotoğraf makinesinin icadıyla her şeyin aynen nakledilmesi sonucu sadece soylu ailelerin evinde olan tablo kültürü halka indirgenmiştir ve sanayileşmenin ürünü her bir makine toplumun her

tabakasını etkileyip değiştirmiştir (Styles, 2016). Bu toplumsal değişiklikler sanatı da temelden etkilemiş ve sanatta da farklı arayışlar, farklı dūřünceler doğurmuştur. Klasisizm, barok ve rokoko gibi var olan klasik sanat akımlarından ayrı olarak kübizm, sürrealizm, fütürizm, minimalizm, op art, pop art gibi modern sanat akımları ortaya çıkmıştır.

Modern sanat akımları zamanla sanatın her alanına yansıdığı gibi moda da yansımış, giysiye simgelerle, desenlerle yeni bir anlam ve şekil kazandırmıştır. Modern sanat akımları, somuttan ziyade soyuta odaklanmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri ise sanata soyut ve hayal gücünü zorlayan sonsuz bir anlam katan sürrealizmdir.

Sürrealizm (Gerçeküstücölük), 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan, bilinçaltının, rüyaların ve mantık dışı olanın keşfedilmesini savunan sanatsal ve edebi bir akımdır. Geleneksel sanatsal tekniklerden ve rasyonel dūřüncelerden kopmaya çalışmış, bunun yerine hayal gücünün ve bilinçaltının gücünü kucaklamıştır. Temelini gerçeği reddeden Dadaizm'den alan Sürrealizm, Sigmund Freud'un psikolojik teorilerinden, özellikle de bilinçdışı ve rüyaların yorumlanmasına ilişkin fikirlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Sürrealizm gerçeğliğin dışındadır ve temel kaynağı hayal dünyasıdır. Sürrealist sanatçılar, mantığa ve akla meydan okuyan bir imge akışını serbest bırakarak zihnin gizli derinliklerindeki sanatın ne olduğuna dokunmayı amaçladılar.

Sürrealizm, İki Dünya Savaşı arasındaki yılların kültürel ve dūřünsel çerçevesi içinde, çağdaş duyarlılığı derinlemesine etkileyen bir dūřünce akımı olarak ortaya çıkmış ve 20. yüzyılın ilk yarısına damga vuran etkisiyle bir başkaldırış ve sayısız nitelikleriyle en atılgan öncü araştırmalara dayanan yapıtlarıyla dikkat çeken bir akım olmuştur.

Sürrealizm öncüsü Breton sürrealizmin, aklın denetimi dışında, her türlü estetik ya da ahlaki kaygıdan sıyrılarak insanın kendini dūřüncenin akışına kaptırması olduğunu belirtmiştir (Breton, 2009). Sürrealizmin en çok etkilediği alan görsel sanatlardan; resim ve moda olmuştur. Modada çeşitli imgeler, desenler ve dokular aracılığıyla ifade edilen sürrealizm, bilinç ve bilinçaltı arasındaki eşiği temsil eder (Mackenzie, 2017: 78).

Sürrealizmi ve modayı en etkili şekilde harmanlayan ve eserlerinde yansıtan hem sanatçı hem de moda tasarımcısı Elsa Schiaparelli, aristokrat köklü bir İtalyan aileden gelip moda başkenti Paris'te modaevini açarak sürrealizm akımının moda alanında ilk temsilcisi olmuştur. Ünlü sürrealist ressamı Salvador Dali, Jean Cocteau gibi isimlerle işbirliği yapan moda tasarımcısı Elsa Schiaparelli'nin tasarımlarında sürrealizmin en belirgin izleri görölmüştür. 1929 yılında el örgüsü kazaklar, montlar, etekler, mayolar ve tığ işi berelerden

oluşan ilk koleksiyonunu sunmuştur (Mackenzi, 2017: 78).

Elsa Schiaparelli, bir moda tasarımcısı olarak ününü 1920'lerin sonu ve 1930'larda, siyasi, ekonomik ve sosyal belirsizliklerin yaşandığı bir dönemde çok köklü şekilde inşa etmiştir. Elsa Schiaparelli, İki Dünya Savaşı arasında, gerçekten de pek kimsede bulunması zor olan önemli şeylere sahipti: cesur bir mizaç, güçlü oyunculuk duygusu ve kara mizah (Runsdorf, 2016). Schiaparelli'nin kültürel değişimi etkilemek için en etkili araçlardan biri olan modayı seçmesi elbette tesadüf olamazdı

Fransa'da iki savaş arası yıllar, kadınlar için değişim ve dönüşümün yoğun yaşandığı bir dönemdi. Toplumsal cinsiyet ve kadınlık algısındaki değişimler, savaştan kurtuluş ve o dönemin modernleşmesinin sembolü olarak genç kentli kadınların görünümünü büyük ölçüde değiştirmiştir.

"La femme moderne" olarak adlandırılan ve bazen "La garçonne" olarak da anılan bu Modern Kadın, savaştan önceki kadınlara kıyasla daha özgür davranışlar sergilemiştir. Partnerinin kollarında kaybolup korsesiz dans edebilir, mayosuyla yüzebilirdi. Ancak en önemlisi, bağımsızlık için bir arzusu vardı. Bu dönem, kadınların toplumdaki yerlerinde önemli değişikliklere işaret etmiştir ve kadınların özgürlük ve bağımsızlık arayışlarının belirginleştiği bir zaman olarak hatırlanmıştır.

Schiaparelli'nin tasarımları, geleneksel zevk ve ölçüyü bir kenara bırakarak alışılmadık ve sıra dışı bir tarza sahiptir. Ayakkabı, kuzu pırzolası ve mürekkep hokkası gibi sıra dışı şekillerde tasarlanmış şapkalar, geleneksel algıları zorlayarak dikkat çekmektedir. Koleksiyondaki elbiselerle uyumlu olarak tasarlanan "sirk çadırı" tülleri, farklı aksesuarlarla bir araya getirilerek benzersiz bir görünüm sunmuştur. Salyangoz şeklindeki küçük şapkalar veya fesler de koleksiyona sirk ruhundan ilham alınarak eklenen detaylardan biri olmuştur. "Sürrealist salyangoz şapkaları, ağız cepler, altın göz nakışları ve tersten giyilen elbiseler" gibi unsurlar, tasarımlara sıra dışı bir hava katmış ve Schiaparelli'nin imzası haline gelmiştir. Bu tasarımlar, moda dünyasında yenilikçi ve cesur bir ifade arayanların ilgisini çekecek kadar özgün ve dikkat çekici olmuştur (Sweeney-Risko, 2015).

Schiaparelli'nin Dali ile işbirliği içerisinde yaptığı Sirk Koleksiyonuna ait iki başyapıt elbise Desk Suit, İskelet Elbise ve Gözyaşı Elbiselerinde sergilediği kadınsılık, çağdaş sürrealistler tarafından kabul gören kadın kırılğanlığının sürrealist mecazını gözler önüne sermiştir. Dahası Schiaparelli'nin kreasyonları giyilebilir sanat eserleri gibiydi ve kadın bedeniyle somut şekilde ilişki kurmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma hem Elsa Schiaparelli'nin, modern sanat akımı olan sürrealizmden ilham alarak oluşturduğu farklı, zamanının ötesinde tasarımlarının moda ve sanat arasındaki ayrılmaz ilişkiyi ve sanatçı-moda tasarımcısı işbirliğini ortaya koyması, ve de Elsa Schiaparelli'nin ölümünden yıllar sonra tekrar açılan Schiaparelli markasının günümüzdeki tasarımlarında hala aynı çizgiyi devam ettirip ettirmediğini göstermeyi amaçlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma “Schiaparelli'nin geleneksel tarzının sınırları içerisinde çalışmasına rağmen onu çağdaşlarından ayıran özellikleri ve günümüze etkisi nedir?” sorusuna cevap verebilmesi açısından önemlidir.

Araştırmanın alt soruları şunlardır:

1. Schiaparelli'nin etkilendiği sanat akımı nedir ve tasarımlarına nasıl yansımıştır?
2. Schiaparelli markasının şimdiki tasarımları, hala Elsa Schiaparelli'nin çizgisinde midir ve sürrealizmden etkilenmeye devam ediyor mudur?

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmada öncelikle Elsa Schiaparelli'nin etkilendiği sanat akımı Sürrealizm hakkında bilgi verilerek Schiaparelli'nin en önemli sürreal bazı aksesuarlarına ve sürrealist sanatçılar Salvador Dali ve Jean Cocteau ile işbirliği içerisinde yapmış olduğu tasarımlara değinilmektedir. Elsa Schiaparelli'nin sürrealist tasarımlarıyla döneminin diğer tasarımcılarının ve zamanın ötesinde olduğu, onlardan ayırt edilebildiği gösterilmektedir. Moda alanında Sürrealizm akımına öncülük eden Elsa Schiaparelli'nin üstün terzilik yetenekleriyle, keskin zeka ve mizah duygusu ile tasarladığı döneminin ötesine ulaşan olağanüstü tasarımları, Salvador Dali, John Cocteau gibi diğer sanatçılarla işbirlikleri ve 1954'te kapandıktan yıllar sonra 2007'de yeniden açılan bugünkü Schiaparelli markası tasarımlarının hala Elsa Schiaparelli'nin sürrealist çizgilerini taşıyıp taşımadığına yer verilmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, kaynak taraması yapılarak oluşturulmuş nitel bir literatür çalışmasıdır. Sadece kendi yaşadığı döneme değil çağının ötesine de damga vuran Schiaparelli, 1927'den, modaevini kapattığı 1954'e kadar olan süre boyunca çok sayıda sıra dışı tasarımlar yapmış ve bu tasarımlar dünyanın önde gelen kişileri tarafından benimsenip giyilmiştir. Elsa Schiaparelli'yi araştırırken böylesine zeki ve yetenekli biri hakkında yapılan araştırmaların ya da yazıların döneminin en büyük rakibi olan Coco Chanel'e göre daha az sayıda olduğunu gördüm. Schiaparelli, John Galliano'dan önce gazete kupürünü kumaşa, Jean Paul Gaultier'den önce bir kadının gövdesini parfüm şişesine dönüştürmüştür ve tasarımları çok ses getirse de onlar kadar tanınmamıştır. Elsa Schiaparelli'nin 1954'te kapanan modaevini yıllar sonra 2007 yılında Diego Della Valle satın alarak Schiaparelli markasını yeniden hayata döndürmüştür ve bu Schiaparelli markasının daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamıştır. 2019 Nisan'ında tasarımcı koltuğuna geçen ve hala Schiaparelli markasının sanat yönetmenliğini üstlenen Daniel Roseberry'nin de tasarımlarında Elsa Schiaparelli'nin sürrealist çizgisinden gitmesi Elsa Schiaparelli'nin ölümünden yıllar sonra bile hala fikirlerinin hayatta ve etkili olduğuna işaret ediyor. Bu araştırmanın sınırlılığı, Elsa Schiaparelli'nin sadece Salvador Dali ve Jean Cocteau ile işbirliğiyle yaptığı tasarımlarına odaklanmasıdır.

2. ELSA SCHIAPARELLI ve ETKİLENDİĞİ MODERN SANAT AKIMI: SÜRREALİZM

Sürrealizm, insan deneyiminde devrim yaratmayı amaçlamıştır. Akılcı bir yaşam vizyonunu, bilinçdışının ve rüyaların gücünü ortaya koyan bir vizyonla dengelemiştir. Bu modern sanat akımı benimseyen sanatçılar beklenmedik ve tekinsiz olanda, göz ardı edilen ve alışılmamış olanda tuhaf bir güzellik bulmuşlardır. Temelini topluma dayatılan değer ve normlara meydan okuma isteği ve özgürlük arayışı oluşturmuştur.

“Sürrealist” sözcüğü ("gerçeküstü") Fransız avangart şair Guillaume Apollinaire tarafından 1917'de sahnelenen bir oyunun önsözünde türetilmiştir. Ancak Paris'teki şair ve sanatçılardan oluşan yeni akımın öncüsü André Breton'dur. Sürrealist Manifestosu'nda (1924) sürrealizmi düşüncenin gerçek işleyişini sözlü, yazılı veya başka bir şekilde ifade etmeyi amaçlayan hareket ve aklın uyguladığı her türlü kontrolün yokluğunda, her türlü estetik ve ahlaki kaygının dışında düşüncenin ifade edilebilmesi olarak tanımlamıştır (Breton, 1924). Bu açıdan baktığımızda toplumsal dayatma ve kurallara karşı olmanın getirdiği özgürlük ve kendi düşüncelerini direkt olarak yansıtabilme imkanı, farklı ve eşsiz salt sanat eserlerinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır.

2.1. Sürrealizmi Anlayan Belki de Tek Kişi Elsa Schiaparelli ve İlk Yılları

Elsa Luisa Maria Schiaparelli, 1890 yılında İtalya, Roma Trastevere'de geç barok dönemi bir sarayı olan Palazzo Corsini'de dünyaya gelmiştir. Soyu Medici ailesine uzanan bir anne ile Doğu edebiyatı profesörü olan bir babanın kızı olarak köklü, entelektüel ve kültürlü bir ailede doğmuştur. Bu kusursuz sosyal kimliği ileride Paris burjuva sınıfına girişinde kolaylık sağlayacaktı (Schiaparelli, 2007, 20).

Elsa çocukluk yıllarından itibaren farklı düşünen ve kurallara aykırı davranan bir kız görüntüsü çizmiştir. “Bir şeyi güzel yapan nedir?” sorusu Elsa Schiaparelli'nin hayatının büyük bir bölümünde ünlü tasarımcısının kafasını kurcalayan soru olmuştur. Elsa, geleneksel güzellik kalıplarına uygun görünmüyor ya da uygun davranmıyordu. Bir keresinde "Da Vinci'nin uçan makinesi gibi" süzülme için üçüncü kat penceresinden atladıktan sonra bir gübre yığınının içine düşmüştür. Her zaman Elsa'nın güzel ablası Beatrice'in tarafını tutan ve Elsa erkek olarak dünyaya gelmediği için hayal kırıklığına uğrayan annesi tarafından da "Brutta" (çirkin) olarak adlandırılmıştır. Elsa, yine de güzelliği "cesur güzellik, sessiz güzellik, gizli güzellik"i her zaman görebilmiştir. Astronot amcası

Giovanni'nin teşvikiyle kendi balo elbisesini tasarladıktan sonra Elsa'nın sanat ve terzilik tutkusu çiçek açmıştır. Sonraki yedi yılını bu tutkuya adanmış, modayı sıradan ve fantastik olan her şeyle karıştırmaya cesaret etmiştir (Maclear, 2018).

Görsel 2.1. Elsa Schiaparelli

Kaynak: <https://danslegris.com/blogs/journal/elsa-schiaparelli>

Lise eğitimini tamamlamasının ardından Roma Üniversitesi'nde felsefe eğitimi alıp, 1911 yılında erotik şiirlerinin bulunduğu kitabı Arethusa'yı yayımlamıştır. Ailesinin tepkisini çeken kitabı yüzünden manastıra gönderilmiş, ailesinin baskılardan kurtulmak ve dünyayı tanımak için henüz yirmi iki yaşındayken bir bebek bakıcılığı işi bulup Londra'ya taşınmıştır (Koski, 2003). Görsel 2.2'de Elsa genç kızken yaşadığı geç barok dönemi sarayı olan Palazzo Corsini yer almaktadır.

Görsel 2.2. The Palazzo Corsini (Elsa Schiaparelli'nin gençliğini geçirdiği ev)

Kaynak: <https://www.italyonthisday.com/2017/09/elsa-schiaparelli-fashion-designer.html>

Dadaizm, sanat karşıtı bir akım haline dönüştüğünde ise Andre Breton düşlerin özgürce yansıtılabildiği temelinde Dadaizm fikirleri olan Sürrealizm akımını başlatmıştır. Sürrealizm, mantıksızlığı ile alışılmış ve gündelik yaşam algısından özgürleşip ironi ve düşleri yansıtmayı ifade etmiştir.

Elsa Schiaparelli, 1922'de Amerikalı çok zengin bir arkadaşıyla gittiği Paul Poiret'nin modaevindeki olağanüstü tasarımlarını ve Paul Poiret'nin yardımcı ve iyimser tavrını görene kadar moda tasarımcılığını hayatını kazanmanın bir yolu olarak ciddi bir şekilde düşünmemiştir. Elsa'nın bir haute couture mağazasına ilk girişiydi ve tasarımlardan çok etkilenmişti. Çok geçmeden Fransız modacı Poiret, Elsa'nın en iyi arkadaşlarından biri olmuştur ve onu yaratıcılığını dışa vurması için cesaretlendirmiştir (Baxter & Wright, 2021). Sanatçılarla iletişimleri, modaya uygun yeni, çağdaş, sıradan kıyafetlerin içinde görünmekten hoşlanmayan Schiaparelli'nin yaratıcılığını harekete geçirip kendi ürünlerini tasarlamasına teşvik etmiştir. 1923-1924 kışında ilk koleksiyonu üzerinde çalışmaya başlamıştır (White 1986, 54).

Ona asıl ününü kazandıracak olan ise trompe l'oeil tekniği uygulanmış göz yanıltmasına yol açan trompe l'oeil Bowknot (Fiyonk) kazaktı ve bu kazak 1927'de Paris Vogue dergisinde bir makaleye konu olup büyük sükse yapmıştır. Boynunda beyaz bir fiyonk bulunan ve optik olarak kelebek imgesi yaratan siyah örme bir kazaktı. Hollywood'un tanınmış senaristlerinden Anita Loos (Gentlemen Prefer Blondes'un yazarı) tarafından giyilince Strauss mağazaları kırk adet daha sipariş vermiştir. Aynı yılın ilerleyen günlerinde

ise Schiaparelli, Paris'te Place Vendome No: 21'de Maison Schiaparelli'yi ("Schiap Shop" diye de adlandırılan) kendi modaevini açmıştır. Görsel 2.3'te 1930'lardan Schiaparelli markasına ait ilk etiketi görüyoruz.

Görsel 2.3. Schiaparelli markasının etiketi

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/84544>

İlk yıllarında kadınlar için pantolon, etek, kazak ve spor giyim gibi pratik, rahat kıyafetlere ağırlık vermiştir. 1931 yılı Schiaparelli'nin gece kıyafetleri üretmeye başladığı yıldır ve 1920'lere kadar yalnızca ordu için sipariş edilen giysilerde ve ayakkabılarda kullanılan fermuarlar, 1930'ların başlarında Elsa Schiaparelli ve kendisi gibi birkaç isim tarafından gece kıyafetlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Düğme ve fermuarları yıldız aksesuarlar haline getirmiştir. Yaptıkları bununla sınırlı değildi. Votka kullanarak büyük omuz modasını başlatmış, ayakkabı ve kuzu pırzola şeklinde şapkalar tasarlamıştır. Kumaşı verevine keserek vücudu saran kesimleriyle gece elbiselerine yeni bir form getirmiştir. Kadın bedeni şeklinde parfüm şişesi tasarlayan ilk kişidir ki Yves Saint Laurent, John Galliano ve Jean Paul Gaultier gibi ünlü isimler tasarımlarında Elsa'dan ilham almıştır (Koski, 2003).

Görsel 2.4'te görüldüğü gibi 13 Ağustos 1934'te Time dergisi onu kapağına taşımıştı. Bu onuru alan ilk kadın tasarımcı, çağdaşlarının çoğundan daha çılgın ve daha orijinal fikirleri olan Schiaparelli, dahi kelimesinin en sık kullanıldığı kişi olmayı başarmıştır.

Görsel 2.4. Schiaparelli, Time Dergisi

Kaynak: <https://www.collater.al/en/elsa-schiaparelli-history-style/>

Elsa Schiaparelli ölümünden sonra bile tüm kostüm ve moda tarihçileri ve modayla ilgilenen herkesin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Peki ya sanat? Schiaparelli bir sanatçıdır ve tasarımları, sürekli kıyaslandığı Chanel'in tasarımlarının sahip olmadığı bir içeriğe ve anlama sahipti. Chanel, aynı çizgide klasik ürünler tasarlarken Schiaparelli estetik kaygısı olmadan güzel olmanın ötesinde ilginç ve daha önce yapılmayanı tasarlama peşinde olmuştur. Elsa, rakiplerinden daha moderndi çünkü sanatçılar ve zanaatkârlarla işbirliği yapan sanatsal düşüncelerini gerçeğe dönüştüren bir fikir kadınıydı. Elsa; Salvador Dali, Jean Cocteau, Andre Breton, Man Ray gibi tanınmış sürrealist sanatçılarla işbirliği içindeydi.

1930'lar Schiaparelli'nin zaferini ilan ettiği ve sürrealizmin zirveye ulaştığı yıllardı. Schiaparelli, sürrealist fikirlerin bağımlısı haline gelmiş ve tasarımlarında ıstakoz, çapa, yılan gibi sıra dışı sürrealist motifleri uygulamıştır. Hayal kurmaktan asla yorulmamıştı ve üstün hayal gücünü yansıttığı sayısız tasarımlara imza atmıştı ta ki 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1954'te modaevini kapatmak zorunda kalana kadar. 1954 yılında Elsa Schiaparelli Haute Couture Evi'ni kapatmaya karar vermiş ve kendini "Şok Edici Hayat" adlı otobiyografisine adanmıştır.

Schiaparelli, orijinal ve vizyoner bir tasarımcı idi; eserlerinde tasarımın netliğini ileten,

teknikleri ve malzemeleri kusursuz şekilde kullanan bir yenilikçiydi; eserleri, romantik lirikten minimal ve sert tonlara kadar değişen mizaçta sanatsal başarılar olarak kabul edilmiştir. O şıklığın şairi olmuştur.

2.2. Sürrealizm Nedir ve Elsa Schiaparelli'nin Tasarımlarında Başvurduğu Öğeler Nelerdir?

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın dehşetine tepki olarak ve halkı etkilemek için kullanılan propagandaya karşı güçlü bir başkaldırı olan “Dadaizm” ortaya çıktı. Dadaizm lideri olan Tristan Tzara için Dadaizm, sanat ve güzelliği hak etmediğine inandığı, canavarlıklar icra edebilen dünyaya, bir armağandı. Ancak, Dadaizm bir süre sonra hareketin amacına aykırı olarak, kasıtlı olarak saldırgan, anti-estetik, anti- sanat akımı haline geldi. Aslında yeni endüstriyel ticari dünyaya karşı olan bu isyan dolu saldırı, özellikle Paris burjuvası arasında son derece popülerdi. Tzara, André Breton tarafından Fransa'ya davet edildi ve hareketin büyük bir coşkuyla karşılandığını gördü.

Dadaizm, 1922 sonrasında etkinliğini yitirmeye başlayınca Dadaistler sürrealizm akımına yönelmişlerdir. Dadaizm, sanat karşıtı bir akım haline dönüştüğü için Andre Breton düşlerin özgürce yansıtılabildiği temelinde Dadaizm fikirleri olan Sürrealizm akımını başlatmıştır. Sürrealizm, mantıksızlığı ile alışılmış ve gündelik yaşam algısından özgürleşip ironi ve düşleri yansıtmayı ifade eder. Dadaizm'in ektiği tohumlar, Andre Breton sayesinde Sürrealizmin ortaya çıkmasını doğurmuştur. Sürrealizm temelinde de herhangi bir entelektüel ya da ahlaki ilerlemeye açıkça düşman gibi görünen gerçekçi tutumdan duyulan hoşnutsuzluk vardır. Bununla birlikte, Sürrealizm, Dadaizm' in reddettiği eski, ustalıklı tekniklere saygı gösterdiğinden, iki hareket arasında üslup açısından büyük bir farklılık vardır. Batı mantığı ve aklının kınanması ile Karl Marx'ın siyasi fikirlerinin, Sigmund Freud'un psikoanalitik teorileriyle birleşmesi, sürrealizmin arkasındaki itici gücü oluşturmuştur (Gibson, 2013).

Sürrealizm, ironi ve hayal dünyasının birleşimidir. Her ne kadar “Sürrealist” terimi ilk kez Guillaume Apollinaire tarafından 1917'de Parade balesi için yazdığı notlarda kullanılmış olsa da, Breton 1924'te ‘Sürrealizm Manifestosu’nu yayınlarak Sürrealist hareketi resmen kurdu. ‘Sürrealizm Manifestosu’ ilk yayınladığında kitleleri etkilemeyi ve onları her bir Sürrealist sanatçının eserinin altında yatan amaç hakkında bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Manifesto, Sürrealizmi şöyle tanımlar: "Saf haliyle psişik otomatizm; bu

otomatizmde kişi düşüncenin gerçek işleyişini sözlü, yazılı ya da başka herhangi bir şekilde ifade etmeyi önerir” (Breton, 2009). Manifesto, okuyucuyu insanın kendi sınırlandırılmış gerçekliğine uyandırarak başlar: “Bundan böyle beden ve ruhen ait olduğu sıradan faaliyetler, sürekli dikkatini gerektiren zorunlu bir pratik gerekliliktir.”

Sürrealizm sadece rastladığımız bir tasarımın kendisi değil onunla dair her şeyi kapsayan bir düşünce sistemidir, içinde metafor barındırır. Nasıl ki metafor tam bir tür karşılaştırmalı edebi figür olan benzetmenin bir alt elemanıysa ve ya modaya uygun kelimesi, ancak modanın tüm sistemiyle ilgilenenlerin bir bölümü olarak algılanıyorsa, sürrealizm (gerçeküstücülük) de bir akım olarak sürrealist (gerçeküstü) kelimesinden ayırt edilmelidir. Sürrealistlerin eserlerine benzeyen eserler yaratmak, kişiyi sürrealist yapmaz. Kişi gündelik dünyada gerçeküstü olanla karşılaşabilir; bu gerçeküstü sanat akımının kendisi değildir (Crawforth, 2004).

Sürrealist sanatçılar, beklenmedik ve aykırı hadiselerde farklı bir güzellik keşfetmişlerdir. Bu da eserlerine yansımış, eserlerinin temelinde toplumda dayatılmış olan değerlere ve normlara meydan okuma ve özgürlük arayışı, farklı bir güzellik yer almıştır. Görsel 2.5’te ise isyankar bir ruha sahip sanatçı Leonora Carrington ‘Self Portrait’ adlı yağlı boya çalışmasında sürrealist bilinçdışı unsurları resmetmiştir.

Görsel 2.5. Self Portrait, Leonora Carrington

Kaynak: <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-modern/surrealism-beyond-borders>

(<https://youtu.be/gil4e0lvFKA>)

Sürrealizm, Fransa'da 20'li yılların erken dönemlerinde ortaya çıkan sanat, felsefe ve kültürün şekillendiği bir akımdır. Sürrealizm, lüks modada ilk olarak 1930'ların başında Elsa Schiaparelli'nin çalışmalarında kullanılmıştır. Tüm tasarımları sıra dışıydı ve neredeyse hepsi insanları şok etmiştir. İlk modellerinde Afrika motiflerini, daha sonra kübist sanatçıların fikirlerini, sonra denizcilerin dövme resimlerini kullanmıştır. Kazaklarında ıstakoz, çapa, yılan, sıra dışı desenler vardı. 1930'ların modasında sürrealizm zirveye ulaştığında Elsa Schiaparelli, giysilerini tasarlarırken sürrealist fikirlerin tam anlamıyla bağımlısı haline gelmiştir. Elsa; Salvador Dali, Jean Cocteau, Man Ray, Pablo Picasso gibi tanınmış sürrealist sanatçılarla yakın iletişim kurmuş ve işbirliği yapmıştır. Ancak Elsa Schiaparelli'nin kariyeri boyunca yaptığı en önemli işbirliği Salvador Dali ile oldu ve bu işbirliği, yaratıcı ve sıra dışı sonuçları doğurmuştur. İkisinin de hayal gücü sınırsızdı ve hayal kurmaktan hiç vazgeçmemişlerdir. Bu işbirliğinin sonunda ironi, ima, simgeler ve düşler modada popüler olmuştur (Moyse, 2016). Schiaparelli, modern sanatın temel bileşenleri olan çabasızlık, kalıcılık ve farklılığı giyilebilir sanata dönüştürmüştür. Sürrealist bir sanatçının resim ve heykeli sürreal şekilde dönüştürmesi gibi Schiaparelli de şapka, elbise gibi giyim ürünlerini sürrealist şekilde tasarlamayı ustalıkla başarmış, moda ve Sürrealizm arasındaki ilişkiden faydalanarak sürrealizmin gündelik hayata girmesini sağlamıştır (Papalas, 2016).

Schiaparelli, eksantrik bir mizahla bezenmiş, cesur ve heyecan verici tasarımlarıyla ün yapmıştır. Schiaparelli'nin tasarımları, kadınsı basmakalıp fikirlere direnişinden dolayı sürrealist meslektaşlarının çalışmalarından ayrılmıştır. Schiaparelli gibi moda tasarımcıları kadınlara ilişkin yerleşik fikirlere meydan okuma potansiyeline sahipti. Onlar sayesinde giysinin önemi konuşulmaya başlandı ve bu konuşmalar insanların kadının sosyal ve siyasi rollerini anlama biçimlerini değiştirmiştir (Roberts, 1994: 81).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki yıllarda, Avrupa'da faşizmin yükselişinin arka planında öne çıkan Schiaparelli'nin (Schiap adıyla tanınan) son derece zor zamanlarda kadınlar için kıyafet tasarladığına kimse itiraz edemezdi çünkü modadan daha fazlasını etkilemiştir. "Schiap" tarzı 1930'lar boyunca gelişmeye devam etti ve tasarımları özgünlükleri ve yaratıcılıklarıyla ünlendi. En ünlü koleksiyonları Sirk (Yaz 1938) ve Astroloji (Sonbahar/Kış 1938-39) gibi temaları ele almıştır. Schiaparelli 1937 yılında, adını imza rengi haline gelen şok edici pembeden alan "Shocking" adlı kokuyu piyasaya sürmüştür (Carron de la Carrière, 2022).

2.2.1. Göz yanıltması (Trompe l'oeil)

Bilinç ve bilinç dışı unsurları görsel olarak bir araya getirmenin bir yöntemi olan trompe l'oeil, göz yanıltması demektir yani ilk bakışta canlı görünecek kadar gerçekçi, üç boyutlu gibi görünen sanat manasına gelir ve sürrealist sanatçıların kullandığı vazgeçilmez öğelerden biri olmuştur (Pass, 2011).

1927 yılında Elsa Schiaparelli Paris moda dünyasında yakaları trompe l'oeil fiyonklarla süslü kazaklardan oluşan bir koleksiyonla bir çılgınlık yaratmıştır. Bu onun 'küçük şakalarının' ilkiydi. Trompe l'oeil çalışmaya boyut kazandırmıştır. Tarihi 1500'lü yıllara dayanan iki ve üç boyutlu çalışmaların en eski örneklerine İtalya'da daha sonra da Kuzey Avrupa'da rastlanmıştır. Doğrusal perspektif ve resim düzleminin doğru kullanımı resme öyle derinlik katmıştır ki izleyici bir an gerçek olduğuna kanmıştır. İşte bu göz aldatmacası ancak büyük yetenekle bir eser üretildiği zaman olur (Kay, 2012).

Sürrealist ressam Salvador Dali de tuval üzerinde trompe l'oeil tekniğini uygulayarak olağanüstü eserler yaratmıştır. Dali, bilinçaltının tuhaf ve çoğu zaman rahatsız edici görüntülerini tasvir etmek için önceden aldığı akademik resim bilgilerini ve rasyonel bakış açısını bir kenara bırakmıştır. Ona göre trompe l'oeil, gerçeküstü dünyalar yaratmada ya da düşsel manzaraları tasvir ederken o kadar gerçekçidir ki, izleyiciler baktığı bir resimde manzaranın içine girebilecektir adeta. Dali, trompe l'oeilin bir eserin soğuk, teknik niteliklerini en canlı, muhteşem şekline dönüştürdüğünü savunmuştur. Bu bağlamda sürrealistler için trompe l'oeil, bilinçdışından gelen düşüncelerin, muhteşem görüntüsünü yaratmanın bir yolu olmuştur (Pass, 2011).

Moda alanına gelince, Elsa Schiaparelli'nin "Bowknot Sweater" (Fiyonk Kazak) da ve daha sonra Salvador Dali ile işbirliğiyle yaptığı "Tear Dress" (Gözyaşı Elbisesi) tasarımının hem duvağındaki aplike yırtıklar hem de elbisenin üzerindeki gözyaşları desenleri trompe l'oeil (göz yanıltması) tekniğinin moda alanındaki en önemli örnekleri olmuştur.

Schiaparelli, giysilere trompe l'oeil tekniğini uygulayarak, bu tekniğin esrarengiz etkilerini arttırmanın bir yolunu bulmuştur. Elsa Schiaparelli, trompe l'oeili ilk anlayan ve en çok kullanan tasarımcı olmuştur. Tasarımlarının yeniliği ve tuval yerine kazak üzerinde olmaları trompe l'oeilin izleyicinin neyin gerçek neyin gerçek olmadığını sorgulamasını

sağlamıştır (Mackenzie, 2017).

Schiaparelli'yi modada gerçek manada bir isim haline getiren ilk giysi de trompe l'oeil tekniği uyguladığı “Bowknot Sweater” (fiyonk kazak) tasarımı olmuştur. Schiaparelli, “Bowknot” fiyonk kazağının ortaya çıkış öyküsünü otobiyografisi “Shocking Life” da şöyle anlatır: “Şık ve sıra dışı bir kazak giyen Amerikalı bir arkadaşıma üzerindeki kazağı sordum ve kazağın Ermeni kadınlar tarafından uygulanan ve iki kat ipliğin birbirine örülmesiyle oluşturulduğu benzersiz bir örgü yöntemiyle yapıldığını öğrendim.” Kazağı ören kişi Mike adıyla bilinen Aroosiag Mikaëlian adlı Ermeni bir mülteci kadın idi. Elsa kadının izini sürüp kazakları için desen örüp öremeyeceğini sormuştur. Aldığı olumlu yanıtla kendisini üne kavuşturacak olan, giyen kişinin boynuna bağlanmış beyaz bir eşarp gibi görünen bir fiyonktan oluşan siyah beyaz desenli kazağı “Bowknot Sweater”ı tasarlamıştır (Pass, 2011).

Görsel 2.6'daki “Bowknot Sweater” (Fiyonk Kazak), çıkışını ilk kez Aralık 1927'de Fransa Vogue'da yer alarak yapmıştır. Vogue'da Elsa Schiaparelli'nin kazağının el örgüsüyle siyah ve beyazın iç içe geçtiği bir renk harmanlama zaferi olduğunu belirten bir manşete yer verilmiş ve kazak “sanatsal bir başyapıt” ve “renk harmanlamanın zaferi” olarak nitelendirilmiştir (Runsdorf, 2016).

Görsel 2.6. Elsa Schiaparelli'nin trompe l'oeil el örgüsü bowknot kazağı, Vogue

Kaynak: <https://www.vogue.com/article/a-brief-history-of-elsa-schiaparelli-s-iconic-bow-sweater>

O dönem tek renk ve desensiz olan kazaklara yeniden hayat katan Schiaparelli'nin şok etkisi yapan kreasyonu geniş bir pazara ulaşmış ve kitleler arasında büyük bir başarı elde etmiştir. O kadar yenilikçi ve zamanının ötesinde idi ki tasarımlarının çoğu gibi kazakları da Maison Martin Margiela, Alexander McQueen hatta Rei Kawakubo'nun da aralarında bulunduğu günümüz çağdaş sürrealist moda tasarımcılarıyla karşılaştırılabilir.

2.2.2. Metaforlar/Mecazlar

Schiaparelli'nin tasarımları da semboller ve referanslar doluydu. Bu vizyoner tasarımcının zihninde hiçbir ayrıntı gözden kaçmaz. Diana de Marly, Haute Couture'ün Tarihi adlı kitabında şunu belirtir: “Tasarımcı meslektaşları arasında Schiaparelli ‘moda dünyasının jokeri’ olarak ayırdır” (De Marly, 1980). Tasarladığı her ürüne becerisinin yanı sıra mizah ve zekasını da katmıştır. Elsa Schiaparelli, böcek, istakoz, yılan gibi doğa motifleri hatta ağaç kabuğu deseninde bir kumaş tasarlamış ve bunları giysilerinde kullanmıştır. Tasarımlarında gerçeği taklit eden yansıtıcı malzemeler ve tekstil malzemesi de kullanmıştır.

1937'de altın sarısı elbisesinde kullandığı parlıtlı ve yansıtıcı kumaşlar ve yine aynı yıldan payetli göğüs panelleri olan akşam yemeği ceketi ayna etkisi yapmış, ışığı kırıp görüntüleri yansıtmıştır. Görsel 2.7’de görüldüğü gibi ceketin göğüs bölümünün üzerinde barok çerçeveler şeklinde altın işlemlerle çevrili iki parçalanmış ayna tasvir edilmişti. Aynaların hem nesneleri yansıtma hem de derinlik ve içsellik sembolü olmak üzere çift işlevi vardı. Ayna metaforu Schiaparelli'nin yapıtlarındaki karmaşıklığa, çok dokulu olmasına ve üstün terzilik kimliğine vurgu yapmıştır (Papalas, 2015).

Görsel 2.7. Aynalı Akşam Yemeği Ceket (Mirror Dinner Jacket)

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art, <http://www.metmuseum.org>

Schiaparelli için ayna metaforu, cinsel bakışa hitap eden giysiler yaratmasının bir yolu olmuştur. Ayna ceket, bakılan nesne olarak kadının geleneksel rollerine de müdahale etmiş, izleyicinin bakışını kesmiş ve ona geri çevirmiştir.

Tasarımlarında kullandığı sürreal, ilgi çekici desenlerin yanı sıra Elsa Schiaparelli'nin imza rengi, mucidi olduğu “Shocking Pink” (şok edici pembe) diye nitelediği koyu tondaki şok edici pembe” idi, çünkü Elsa’ya göre dünyadaki tüm ışık, kuş ve balıkların bir araya gelişi gibi hayat veren bir renkti, ona göre Çin ve Peru'nun rengiydi. Elsa’nın hem sıra dışı kişiliğini hem de tasarımlarını hem de imza rengini en iyi tanımlayan kelime “Şok edici” kelimesi idi. Elsa’nın 1954’te otobiyografisini yazdığı “Shocking Life” ta ve en ünlü parfümünün ismi Shocking’ti. Bu renk Fransız iç çamaşır mağazalarında hala şok edici pembe olarak anılmaktadır (Thurman, 2003).

Schiaparelli, 1933 yapımı Topaze’in Fransız versiyonundan başlayarak, Zsa Zsa Gabor'un 1952 yapımı Henri de Toulouse-Lautrec'in biyografik filmi Moulin Rouge'da Jane Avril'i canlandığı kıyafetlere kadar birçok film için gardırop tasarlamıştır. Moulin Rouge, Marcel Vertès'e Kostüm Tasarımı dalında Akademi Ödülü kazandırmıştır, ancak Schiaparelli'nin başroldeki kadının kostümlerindeki rolü, Gabor'un kostümleri için ekranda öne çıkan bir övgüyle ibaret kalmıştır. Gerçekte, Gabor'un kostümleri doğrudan Toulouse-Lautrec'in Avril portrelerine dayanmıştır. Görsel 2.8’de de 1952 yapımı Moulin Rouge

filminde Zsa Zsa Gabor’u şok edici pembe renkteki elbisesiyle görüyoruz.

Görsel 2.8. Şok Edici Pembe

Kaynak: <https://www.elledecoration.co.uk/decorating/colours/a34011671/elsa-schiaparelli-shocking-pink/>

Kumaşı verev keserek mucizeler yaratmış, votka kullanarak kadın silüetine ayrı bir yorum katmıştır. Geniş omuzların yanı sıra 1938’de gökdelen gibi yüksek bir binaya benzer tasarladığı “Sütun Elbise” (Column Dress) gibi düz ve dar kesimli elbiseler mimariye göndermelerde bulunmuş olup gerçek binaya benzetilmiştir. Schiaparelli bir mimar gibi şehrin fiziksel yapılarını yansıtan ve gerçek insanlardan oluşan bina görünümlü silüetler inşa etmiştir. Vogue dergisi bu yapı temalarını fark etmiş ve o yılın Ekim ayında marangozluk meslek dilini kullanan koleksiyonu şöyle tanımlamıştır: “Adeta bir kıyafet marangozu olan Schiaparelli, omuzları inşa eder, zımparalar (düzgünleştirir) ve kollardan kalça kemiğine kadar, beli oyarak belirgin bir hat oluşturur.” Modayı kentsel bir araç olarak kullanan Schiaparelli moda sever kadınlardan oluşan kendi şehri inşa etmiştir. Tasarımları şehir mimarisinin bir parçası haline gelerek iki savaş arası Paris’inde kadınlarının uyumunu kolaylaştırmıştır. Schiaparelli’nin tasarımları için bir araya getirdiği yapım malzemeleri orijinaldir ve giysi yapımı hakkında yeni bir düşünme biçimini yansıtmıştır (Gibson, 2013).

Görsel 2.9. Sütun Elbise (Column Dress)

Kaynak: <https://collections.vam.ac.uk/item/O133552/evening-dress-schiaparelli-elsa/>

Schiaparelli, geniş öngörüsü ile tüm moda kurallarını yıkmıştır. Başlangıçta giysi yapımındaki teknik uzmanlık eksikliğini gidermek için tasarlanan geniş drapeler ve çok sayıda broş, farklı abartılı aksesuarlar aracılığıyla kendini ifade etmenin bir yolu olmanın yanı sıra hacimleri zenginleştirme ve hareket özgürlüğü sağlamanın bir yolu haline gelmiştir. Schiaparelli, genellikle çok çeşitli, esnek, rahat ve deneysel kumaşları kullanan ilk kişi olmuş, bazen belli prototiplerin üretiminde kumaş üreticileriyle işbirliği yapmıştır. Schiaparelli uzun tüylü, su geçirmez şeffaf kadifeleri ve selüloz filmi kullanan ilk kişidir. Mayıs 1933'te piyasaya sürdüğü gece elbiselerinde gazlı bez, ince gözenekli kumaş gibi bazı dokulu suni ipekli kumaşlar kullanması da onun modaevine özgüydü (Blum, 2003). Farklı tarzda düşünme biçimi ve tasarımlarıyla modada birçok ilke imza atmıştır.

2.2.3. Sürreal aksesuarlar

Elsa Schiaparelli, yaratıcı hayal gücü ve spor giyim, Haute Couture, sanat, koku ve sıradan unsurları özenli kreasyonlara dönüştüren devrimci vizyonuyl 20. yüzyıl modasına yaratıcı bir ruh aşılamıştır. Dali, Cocteau, Man Ray ve Giacometti gibi sanatçılarla yaptığı ikonik işbirlikleri efsaneleşmiştir. Aksesuarlar, Elsa Schiaparelli'nin koleksiyonlarında

başından beri önemli bir rol oynamıştır. 1930'lara gelindiğinde Elsa, cesur ve yenilikçi aksesuarlar yaratmasıyla ün kazanmıştır ancak en büyük etkiyi yaratan şapkaları olmuştur. Cesur renkler ve alışılmadık malzemeler kullanmıştır ve tasarımlarında uçak pervaneleri, iglolar ve hatta içinde kanarya bulunan bir kuş kafesi gibi günlük nesneleri sıklıkla kullanmıştır. Schiaparelli hayalleri sonsuz olan bir kadındı, tasarımları aksesuar, parfüm şişesi, kumaş ve giysi tasarımına kadar çeşitlilik gösteriyordu. Schiaparelli'nin yaratıcı sınırları moda dünyasının ticari kaygılarının ötesindeydi ve belki de onu rahat, bu kadar üretken ve özgür kılan şey buydu. Schiaparelli, tasarım ve terzilik konusunda dâhiydi, kumaşa uyguladığı farklı kesimler, sıra dışı sürrealist desenler ve trompe l'oeil gibi tekniklerle ve şaşırtıcı aksesuarlarla adeta modaya yeniden şekil verip farklı tasarımlar yaratmıştır. 1930'ların ortalarında fermuarı kıyafeti tutturmaya yarayan bir aracın ötesinde, giysiyi süsleme aracı olarak popüler hale getirmiştir ve aynı zamanda elbiseye uygun renkte fermuar kullanmıştır (Blum, 2003).

Schiaparelli sadece avangart kıyafetlerde ilklere imza atmamıştır, punk tarzın da öncüsü sayılabilirdi çünkü tasarımları hem ünlü hem ünsüz pek çok punk tarza sahip kadın tarafından kullanılmıştır. Ayrıca Schiaparelli'nin punk tasarımlarında provokatör işlevi gören fermuar, dokunmaya ve etkileşime teşvik edecek şekilde kullanılmıştır. Schiaparelli'nin tasarımları açıkça punk tarzın "dış giyim olarak iç giyim" modası hakkında önceden haber vermiş ve kadının saldırgan potansiyelini ve saldırgan cinselliğini ortaya çıkarmaya yardımcı olmuştur (Pass, 2012).

Schiaparelli'nin tasarımları ve punk tarzı, kendisinden önce ortaya çıkmış olan "Caz Çağı'nın Yeni Kadınları" ve 1960'larda "Hippi" hareketlerinin başarısız olan ütopyasına bir yanıt vermişti. Hem "Caz Çağı'nın Yeni Kadınları" hem de 1960'larda "Hippi" hareketi cinsel özgürleşme, cinsiyet eşitliği ve kalıcı sosyal değişim vaat etmiştir ancak bunları gerçekleştirememiştir. Hem Schiaparelli hem de özellikle 1970'lerde punk tarzı benimseyen kadınlar, onların umutsuz ütopyasına, toplumsal cinsiyet geleneklerini radikal bir şekilde altüst eden kışkırtıcı bir giyim tarzıyla yanıt vermişlerdir: Punk. Punk tarzı; siyah renk, deri, zımba, toka ve delikli kıyafetleri gibi öğeleri barındıran bir başkaldırı manifestosu niteliğindeydi (Pass, 2012)

Görsel 2.10. Punk Yıldızı Wendy O. Williams, Schiaparelli

Kaynak: https://pinsndls.files.wordpress.com/2012/07/7_williams.jpg

Schiaparelli sürrealist punk tarzı eldivenleri de o döneme damga vuran aksesuarlarındandı. Elsa Schiaparelli, sanat ve modanın cesurca esprili bir karışımını uygulamıştır. Salvador Dalí ile işbirliği, Sürrealistlerin çok değer verdiği el temasını kemer tokalarında, düğmelerinde, klipslerinde ve eldivenlerinde kullandığı 1936-1937 kış koleksiyonuyla başladı. Philadelphia Sanat Müzesi'ndeki yılan derisi ve kırmızı tırnaklı şekli gibi bu bir çift (Claw Gloves) -pençe eldiven- Man Ray'in 1935'te Picasso tarafından resmedilen el fotoğrafını çağrıştırmıştır.

Sanat Küratörü Oliver Gabet yıllar sonra Schiaparelli için modada güzelliğin sınırlı bakış açısında sakındığını ve modayı sadece güzel yapmak istemediğini onu akıllı, ilginç, riskli ve çekici kılmak istediğini belirtmiştir. Schiaparelli'nin çok zarif, şık ve klasik bir silüetinde bile bir tuhafılık sezilebildiğini ve meşhur ıstakozun, “elbisenin üzerinde çok garip bir yere” yerleştirilip neredeyse giyenin bacaklarının arasından aşağı sarktığını söylemiştir. Görsel 2.11'deki altın pençeli deri eldivenin ise çekici olduğu kadar sapkın olduğunu sözlerine ekleyen Gabet, “Schiaparelli'nin yaratılış olarak saf bir özgürlük duygusunu ifade etmek isteyen biri olduğunu sözlerine eklemiştir. Yani Schiaparelli güzellik arayışında değildi, güzel olduğu kadar itici de olabilecek şeylerin peşindeydi (Maximova, 2023).

Görsel 2.11. Pençe eldivenler, Schiaparelli, 1938

Kaynak: <https://www.palaisgalliera.paris.fr/en/work/evening-gloves-schiaparelli>

Schiaparelli'nin yeteneği ve otoritesi o kadar güçlüydü ki gelenekleri yıkarak güzelliği yeniden tanımlamıştır. Tuhaf bir silüet, bisiklete binen beyaz tavşanların olduğu saçma bir baskı, şeffaf saydam, şeffaf kumaş pelerin ve spagettiden bile ince bir makarna türünden elbise, ağaç kabuğu görünümlü suni ipekli kumaştan gece elbisesi ve ayrıca saman, at kılı, yatak kumaşı ve çuldan giysiler yaparak insanlara kabul ettirmiştir. 1855'te suni ipekle başlayan sentetik liflerden yapılmış dokuma kumaşları, likra, naylon, viskoz ve yine bir sentetik kumaş türü olan vinil ve asetat kumaşlar takip etmiştir (Sterlacci & Arbuckle, 2017). Bunu bağlamda, Elsa'nın yeniliklere açık biri olduğunu Görsel 2.12'deki şeffaf pelerine baktığımızda anlayabiliriz.

Görsel 2.12. Schiaparelli Şeffaf Pelerin, 1935

Kaynak: <https://vultureyoucaneat.tumblr.com/post/142780862225/elsa-schiaparelli-glass-cape-made-from>

Schiaparelli'nin cazibesi büyük ölçüde "mimari" silüetlerin yeniliğinden ve yeniliğin yarattığı heyecandan kaynaklanmıştır. En yeni malzemeleri alışılmadık ve beklenmedik şekillerde kullanmıştır; bir gece elbisesi için "ağaç kabuğu" dokulu suni ipek seçmesi, çizme klipslerinden elbise tutturma aparatı tasarlaması ve renkli plastik fermuarları gizlemek yerine görünecek şekilde yerleştirmesi yenilikçi ruhunun bir yansımasıydı. Schiaparelli'nin plastik tasarımları, binalardaki pencere camlarını andırmış ve tekstil, malzeme ve nesnelerin şeffaf bir şekilde katmanlaşmasına olanak tanıyarak çağdaş inşaat yöntemlerindeki gelişen teknolojiyle paralellik göstermiştir.

Schiaparelli, takı ve aksesuar tasarımlarında, ağır tekstil ve ya deri yerine daha hafif ve pratik bir alternatif olarak plastiği (selüloz asetat) kullanmıştır. Boyalı pembe metal yıldızlarla süslü kabarcıklı plastik kemeri, Schiaparelli'nin farklı tür alışılmadık malzemeler kullanması modadaki yenilikçi ve öncü yanını göstermiştir (Tonkin, 2017). 1935'ten sonra Schiaparelli'nin koleksiyonları, çevresindeki dünyaya ilişkin kendi keskin ve kıvrak zekâlı gözlemlerinden yola çıkarak geliştirdiği temalarla yeni bir kimlik kazanmıştır.

Görsel 2.13. Plastik Fermuar, Schiaparelli

Kaynak: <https://vintagefashionguild.org/designer/inspired-by-elsa-schiaparelli/>

Schiaparelli aksesuarlarını sıklıkla sürreal düşüncelerini ifade etmek için kullanmıştır. . Görsel 2.14'te Schiaparelli, yıldızlı yıldızlarla süslenmiş kabarcıklı bir plastik kemer tasarlamıştır. Tokalar, takılar, süslemeler ve kemerler plastik ve alçı gibi alışılmadık malzemelerden oluşup izleyicinin tekrar tekrar bakmasına neden olabilecek ilginç şekillerde yapılmıştır. Sıra dışı bir aksesuarı haute couture bir giysiyle eşleştirmek, Schiaparelli'nin çalışmaktan keyif aldığı türden mizahi bir ironiydi.

Görsel 2.14. Gece Kemer (Evening Belt)

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/158039>

Yıldızları kullanması tesadüf olamazdı. Schiaparelli, tanınmış bir gökbilimci olan amcası Giovanni Schiaparelli sayesinde gökyüzüne hep ilgi duymuştur. Çocukluk deneyimlerini yaratıcı düşüncelerle dolu yaşamı için kaynak malzeme olarak kullanan Schiaparelli, 1935 ve 1940 yılları arasında birçok koleksiyonunda göksel ikonografiyi kullanmıştır ve “Zodiac” (burçlar) ve “Celestial” (gökyüzüne ait) gibi koleksiyonları bulunan Schiaparelli’nin gökyüzü ve astronomi sevdiği temalar olmuştur. En ünlü koleksiyonları Sirk (Yaz 1938) ve Astroloji (Sonbahar/Kış 1938-39) gibi temaları ele almıştır ve değişik ilginç aksesuarlarıyla ilgi odağı olmuştur (Carron de la Carrière, 2022).

Görsel 2.15’te usta nakışçılar Albert ve Marie-Louise Lesage ile işbirliği yaptığı bu ceket temanın en kişisel ve sanatsal tasarımı olmuştur. Cam boncuklar, yıldız tozları, gümüş ve altın gezegenler, elmas taklidi hilal aylar, dönen kuyruklu yıldızlar ve kayan yıldızlarla bezeli gece mavisi bir galaksiyle çevrili ceketin ön ortasında burçları temsil eden altınla işlenmiş on iki simge vardı. Bu ceketteki işlemler de aksesuar niteliğindedir. Schiaparelli’nin çocukluğunda kişisel amblemi olarak benimsediği ve Büyükayı olarak bilinen takımyıldızı Ursa Major, sol omuzu aydınlatmıştır (Elsa Schiaparelli: Jackets. Google Arts & Culture. n. d.).

Görsel 2.15. Zodiac Koleksiyonu, Akşam Ceket, 1938

Kaynak: <https://www.minniemuse.com/articles/musings/the-zodiac-collection>

1938’de Elsa, modern hazır giyim haute couture’ünün yolunu açan Zodiac koleksiyonunu çıkarmıştır. Ünlü koleksiyon, cicili bicili ve altın ipliklerle güneş ışınlarıyla çerçevelenmiş göksel işlemeli bir pelerin de vardır. Görsel 2.16’da Christian Bérard

tarafından tasarlanan ve “Soleil” ve ya güneş tanrısı Apollon’un diğeri ismi olan “Phoebus” isimlerini, üzerindeki güneş ışınlarıyla özdeşleştirilmesinden dolayı alan pelerin Vogue'un Ekim 1938 sayısında yer almıştır. Ön kısmın işlemesiz ve düz sadeliği ile arka kısımdaki işlemlerin yoğunluğu arasındaki zıtlık çarpıcı bir şekilde teatral bir etki yaratmıştır. Rengi bir kez daha Elsa Schiaparelli'nin 'şok edici' pembeye olan düşkünlüğünü göstermiştir (Grossiord, n.d.).

Görsel 2.16. Phoebus (Soleil) Pelerin (Zodiac Koleksiyonu, Kış, 1938)

Kaynak:

https://www.palaisgalliera.paris.fr/sites/galliera/files/styles/cloud_zoom/public/oeuvre/autres_visuels/77428-13.jpg?itok=CWDbGh9w

Zodyak (Zodiac) diye de bilinen 1938-1939 Kozmik ("Cosmic") kış koleksiyonundan bu pembe ikonik giysi, Salvador Dalí'nin "ayakkabı şapkası" da dahil olmak üzere en abartılı Schiaparelli kreasyonlarını giyen ünlü zarif Bayan Reginald Fellowes tarafından satın alınmıştır.

Görsel 2.17. Apollo of Versailles Pelerin

Kaynak: Maison Schiaparelli

Elsa Schiaparelli'nin 1938/39 kışından "Apollo of Versailles" gece pelerini. Pelerini giyen şanslı kadın, Lady Mendl olarak da bilinen Amerikalı aktris ve iç mimar Elsie de Wolfe idi. Elsa'nın zengin kumaşlara, nakışlara ve süslemelere olan sevgisini gösteren bu parça, Elsa'nın gösterişli stile olan sevgisinin en iyi örneğidir.

Görsel 2.18. Zodyak Koleksiyonundan Çiçek Aksesuarları Detaylarıyla Bir Palto (1938-39)

Kaynak: <https://www.minniemuse.com/articles/musings/the-zodiac-collection>

Schiaparelli'nin görsel 2.18'deki Zodyak koleksiyonuna ait omuzları vatkalı siyah yün bu paltosu 18. yüzyıldan esinlenilmiştir. Bu sade palto, 18. yüzyıl porselenlerinden ilham alan aplikesinde ifade edilen XV. Louis günlerine referanslar içermiştir. Altı ayrı pembe kadife rokoko vazo şeklindeki ceplerin her birinin ortasında, kenarları yaldızlı metal şeritlerle süslenmiş menekşe rengi payetlerden oluşan kadın profilleri yer almıştır. Kral XV. Louis'nin Fransa'nın Sèvres porselen fabrikasıyla olan bağlarının onuruna, Schiaparelli ceketin yaldızlı pembe ve beyaz porselen çiçeklerini Fransa'nın Vincennes kentindeki Sèvres fabrikasından sipariş etmiştir (Mugrabi, 2018).

Schiaparelli çok yönlü bir tasarımcıydı. Schiaparelli'nin punk tarzın da öncüsü olmasının temelinde, Andre Breton tarafından bulunan sürrealist 'Sarsıcı Güzellik' kavramı yer almıştır. Breton sarsıcı güzelliği bir estetik şok ve bir dizi tuhaf karşılaşma ya da paradoks olarak tanımlamıştır. Schiaparelli'nin giysi ve aksesuarlarında sarsıcı güzellik, giyen kişinin cinsel kimliğini ve geleneksel çekim kavramlarını yerle bir etmiştir. Sarsıcı güzellikle birlikte 'nesnel rastlantı', beklenmedik karşılaşmalarda ve nesnelerde kendini belli etmiştir. Hem sarsıcı güzellik hem de nesnel rastlantı büyüleyici, şaşırtıcı, hatta kimi zaman dehşete düşürücü olmuştur.

1934 yılında Schiaparelli Modaevi (Maison Schiaparelli) ilk koku koleksiyonunun parçası olarak üçlü bir parfümünü çıkardı: Soucis, Salut ve Schiap. Dönemin bu modern şişeleri, Elsa Schiaparelli'nin yakın arkadaşı Fransız iç mimar Jean-Michel Frank tarafından tasarlanmıştır. Parfüm üretmesi sadece tasarımcının işine olumlu etki yapmakla kalmayıp marka imajını da güçlendirmiştir (Sterlacci & Arbuckle, 2027).

Görsel 2.19. Schiaparelli'nin "Salut" Parfümünün Reklamı

Kaynak: <https://danslegris.com/blogs/journal/elsa-schiaparelli>

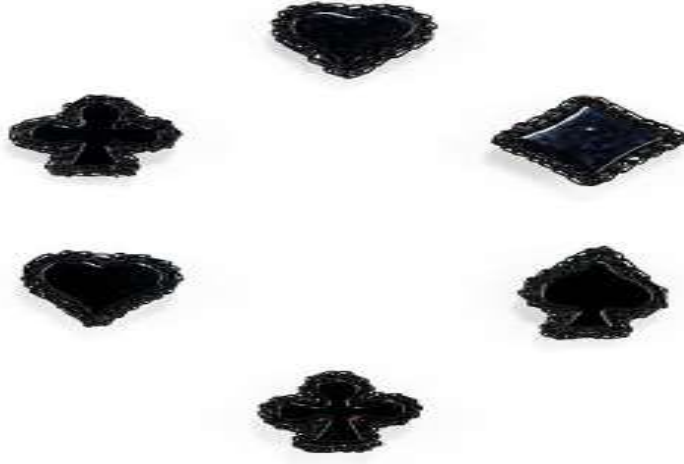
Schiaparelli, 1937 yılında adını imza rengi haline gelen şok edici pembeden alan "Shocking" adlı kokuyu piyasaya sürmüştür. İmza rengi olan "Shocking Pink" (şok edici pembe)'ten sonra "Shocking" (şok edici) ismini hem otobiyografisine "Shocking Life" diyerek ve hem de en çok bilinen parfümüne de "Shocking" ismini vererek "Shocking" kelimesini ikinci imzası haline getirmiştir. Görsel 2.20'de görüldüğü üzere, "Shocking" parfümünün şişesi dönemin film yıldızı, Mae West'in kıvrımlı gövdesini temsil eden şekilde olup şok edici bir cinsel çekiciliğe sahipti (Pass, 2012). Leonor Fini tarafından tasarlanan "Shocking" parfümünün ambalajı, Schiaparelli'nin imza renklerinden biri olan şok edici pembe renkteydi. Parfüm, 1937'de piyasaya sürüldüğünde kısa sürede Chanel No. 5'in satışlarını geride bırakmıştır (Volk, 2013).

Görsel 2.20. Shocking Parfümü, Schiaparelli

Kaynak: <https://schiaparelliperfumes.blogspot.com/p/history.html>

Moda tasarımcısı Elsa Schiaparelli (1890-1973), geleneksel kıyafet anlayışlarına meydan okumaktan keyif almıştır. Esprili, zarif ve çoğu zaman çarpıcı bir şekilde sürreal olan tasarımları mizah ve sürpriz içermiş, izleyiciyi tasarıma tekrar tekrar bakmaya davet etmiştir. Sonsuz hayal gücüyle tasarladığı ürünler bununla sınırlı kalmamıştır. İlgi çekici her biri bilinçaltıyla ilgili, ayrı anlamlara sahip olan düğmeler de tasarlamıştır. Sade bir ceket ya da bluz üzerinde sürpriz olarak göze çarpan düğmeleriyle özel bir ün kazanmıştır Time dergisi 1954 yılında Schiaparelli'nin düğmeye hastalıklı bir gayretle zulmettiğini yazmıştır. Ayrıca yaklaşık altmış tiyatro oyunu ve Hollywood filmi için kostüm tasarlamıştır (Parkins, 2012).

Görsel 2.21. "Playing Card" Düğmeler, Sonbahar-Kış, 1939

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/156218>

Elsa Schiaparelli'nin yaratıcı moda tasarımları ve beklenmedik sürreal dokunuşları, ünlü 1938 Sonbahar Pagan Koleksiyonu'nun bir parçası olmuştur. Görsel 2.22'de mor kadife fiyonkların, asit sarısı grogren kurdele gerdanlığın üzerine yerleştirildiği bu kolyede Elsa Schiaparelli'nin renklere olan cesur yaklaşımı göz önüne serilmiştir. Özgün nakışların, canlı renklerin ve göze çarpan esprili aksesuarların özellikleri, kişiye özel dikilmiş takım elbiselerinin ve gece elbiselerinin sadeliğini gölgede bırakmıştır. Her bir fiyonk üzerinde, ince bir zincir üzerinde asılı yaldızlı bir çam kozalağı vardı.

Görsel 2.22. Kozalak Gerdanlık (Pine Cone Necklace), 1938

Kaynak: <https://collections.vam.ac.uk/item/O136994/the-pagan-collection-choker-elsa-schiaparelli/>

Görsel 2.23. Pagan Koleksiyonu Kolye, 1938

Kaynak: <https://www.thefashioncommentator.com/2012/09/surrealist-jewels-elsa-schiaparelli-and.html>

Elsa Schiaparelli, gerek kıyafetlerinde gerekse aksesuarlarında doğadan ilham almaktan asla vazgeçmemiştir. Pagan Koleksiyonu da, çiçek, yaprak ve hatta böcek gibi doğadan alınan tema ve motifleri içermiştir. 1938 sonbahar pagan koleksiyonunun bir başka unsuru olan süslü cırcır böceği düğmeleri, koleksiyonun temasının ve Schiaparelli'nin sürreal fikirlerinin mükemmel bir temsili haline gelmiştir. Görsel 2.23'teki selüloz asetat plastik üzerinde böcekler bulunan kolye ve 2.24'te cırcır böceği şeklinde düğmeler bunun açık örneğidir. Görsel 2.25'te ise salyangoz düğmelerin, ilişitirildiği kırmızı bir ceketin nasıl sıradanlıktan bir sanat ederine dönüştürebildiği ortadadır.

Görsel 2.24. Böcek Düğme (Insect Button)

Görsel 2.25. Salyangoz Düğme (Snail Button)

Kaynak (Görsel 24 & 25) : <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/156220>

Görsel 2.26. Kurdeleli Siyah Kapitone El Çantası, 1938 (New York, The Museum at FIT)

Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/c0/f0/07/c0f007fab9d601f3ffc27bf9f9d3d6b0.jpg>

Görsel 2.26’da kapitone çanta yine o döneme göre büyük ilgi görmüştür. Man Ray, Elsa Schiaparelli için iki çift spiral gözlük tasarlamıştır. Gerçekçi sürrealist aksesuarlar olan bu "hipnotik" gözlük çiftlerinden biri metal, diğeri ise şok edici pembe renginde spiral deriden oluşan gözlüklerdir. Schiaparelli kişisel koleksiyonunun büyük bir kısmını 1969 yılında müzeye bağışlamıştır. Görsel 2.27’de Man Ray ile tasarladığı spiral sıra dışı gözlükleri görüyoruz.

Görsel 2.27. “Lunettes Spirales” Gözlük ve “Lunettes Spirales” Gözlük (Metal ve Şok Edici Pembe)

Kaynak: <https://www.schiaparelli.com/en/21-place-vendome/schiaparelli-and-the-artists/man-ray/schiaparelli-spiral-glasses>

Görsel 2.28’de “her kostüme bir çerçeve” yazılı reklamıyla farklı tarzda kıyafetlere uygun gözlükler görülüyor.

Görsel 2.28. Schiaparelli Gözlük Reklamı

Kaynak: <https://danslegris.com/blogs/journal/elsa-schiaparelli>

Görsel 2.29’a baktığımızda kazağın sol omzunda sürreal bir öge olarak devasa bir sinek görmekteyiz ki böcekler Elsa Schiaparelli’nin tasarımlarında kullanmaktan vazgeçemediği unsurlardandı.

Görsel 2.29. Broş, Schiaparelli

Kaynak: https://medium.com/@shrutijoshi_70631/schiaparelli-a-woman-who-forever-altered-fashion-707ba17d96cc

Görsel 2.30. İpek Gece Eldivenleri, Elsa Schiaparelli, 1939

Kaynak: The Metropolitan Museum of Art (Brooklyn Müzesi Hediyesi, 2009)

2.30. görselde, Elsa, ipek kumaştan yapılmış narin eldivene müzik notaları işleyerek onu adeta bir sanat eseri haline dönüştürmüştür.

Görsel 2.31. Kelebek Baskılı Gece Elbisesi (Butterfly Evening Dress)

Kaynak: <https://www.artandobject.com/news/schiaparellis-surrealism-lives-new-collection>

Kelebek, değişimin, özellikle de çirkinden güzele doğru değişimi simgeleyen bir sürrealizm sembolüydü. Elsa Schiaparelli, Metamorfoz Koleksiyonu ve diğer bazı tasarımlarında bu öğeye başvurmuştur. Görseldeki elbiseye baktığımızda, tırtılın, parlak renkli kelebeğe dönüşmesi gibi, Schiaparelli tasarımlarında sıradan olanı sıra dışı olana dönüştürebilmiştir.

3. YÖNTEM

Sürrealizm, toplum kurallarına bir başkaldırı niteliğinde ortaya çıkan modern bir sanat akımıdır ki Elsa Schiaparelli bu sanat akımını benimseyip hayal gücünü tasarımlarına büyüleyici güzellikte yansıtabilen ilk sürrealist moda tasarımcı olmuştur ve adeta toplumsal kurallara karşı çıkarak sıradan, durağan olan moda dünyasına yeni bir soluk getirmiştir. Elsa Schiaparelli, farklı düşünce yapısı, üretkenliği ve diğer sanatçılarla yaptığı işbirliği ile moda dünyasına damga vurmuştur. Bu çalışmada Elsa Schiaparelli'nin, Dali ve Cocteau ile olan işbirliğinin incelenmesinin yanı sıra Elsa'nın sürrealizmi nasıl ustalıkla eserlerine taşıdığı da gösterilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu tezde nitel araştırma tekniği kullanılmış olup konu ile ilgili araştırma yapan kurum, kuruluş, kütüphane, yabancı makale, kitap, tez, konferans, röportaj, internet ortamından elde edilen kaynaklar ve Schiaparelli'nin kendi internet sayfası ve sosyal medya ağlarından yararlanılıp literatür (kaynak) taramasına başvurulmuştur. Literatür taraması, bilgilerin taranması, tespit edilmesi ve de analiz edilmesi gibi bir eleme sürecini içerir. Bu çalışmada, Elsa Schiaparelli ile ilgili Türkçe kaynağın yetersiz olmasından dolayı çoğunlukla yabancı kaynaklara başvurulmuştur.

3.2. Evren ve Örneklem

Schiaparelli aristokrat bir aileden gelip felsefe eğitimi alan ve sosyal kişiliğiyle geniş sanatçı çevresinden de etkilenip kendini moda ve terziliğe adayan bir tasarımcıydı. 1927'den (modaevini 1953'te kapatsa da) ölüm tarihi olan 1973'e kadar tasarımlar yapmayı sürdürmüştür. Bu çalışmanın evrenini, Elsa Schiaparelli'nin yaptığı sürrealist tasarımlar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemi ise Elsa'nın, Salvador Dali ve Jean Cocteau işbirliğiyle tasarladığı tasarımlar ve ölümünden yıllar sonra açılan Schiaparelli markasının tasarımlarının hala Elsa'nın sürrealist çizgisini takip edip etmediği oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Tekniği ve Analiz

Araştırma verilerinin toplanmasında literatür (kaynak) taraması yapılmıştır. Literatür taramasında konu ile ilgili araştırma yapan kurum, kuruluş, kütüphane, yabancı makale, kitap, dergi, tez, konferanslar, röportaj, internet ortamından elde edilen kaynaklar ve Schiaparelli'nin kendi internet sayfası ve sosyal medya ağlarından yararlanılmıştır. Literatür taraması sonucunda konu ile ilgili kaynaklar incelenmiş ve bu bağlamda, Elsa'nın sürrealizmden nasıl etkilendiği, Salvador Dali ve Jean Cocteau ile işbirliğinin ona nasıl bir ilham verip zamanın ötesinde tasarımlar yaptığı ve günümüzde yeniden açılan Schiaparelli markası üzerinde hala etkisi olup olmadığı analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

Elsa Schiaparelli sürrealizm sanat akımını benimsemiş ve tasarımlarında sürreal desenleri, trompe l'oeil tekniğini kullanarak, akla gelmeyecek saçma diyebileceğimiz bir materyali tasarımın bir köşesine iliştirerek ve ya desenlerle oynayarak sürrealizmi tasarımlarında başarıyla kullanmıştır. 1930'lu yılların yarısından itibaren ise sürrealist diğer sanatçılarla işbirlikleri yapmaya başlamış ve bu işbirlikleri moda dünyasına damga vurmuştur. Bu bölümde, geniş bir sanatçı arkadaş çevresi bulunan Elsa Schiaparelli'nin Salvador Dali ve Jean Cocteau ile işbirliği sonucu yaptığı tasarımları incelenmiştir.

Kariyerine fark yaratan kazak ve rahat giyim tasarımları ile başlayan Elsa Schiaparelli 1930'ların ortasında ilk işbirliğini Salvador Dali ile yapmıştır. İşbirliğinden doğan ilk tasarım, telefon kadranı şeklinde kompakt pudradır. İlk temalı defilesinde bu pudrayı tanıtmıştır. 1936 yılında ise Dali'nin "City of Drawers" tablosunun ilham kaynağı olduğu çekmece elbiseyi; 1937'de ise çok ses getiren ve cinselliği çağrıştıran Dali'nin ıstakoz telefonundan esinlenen Istakoz Elbise'yi (Lobster Dress) tasarlamıştır. 1938'de ise balon, fil, palyaço desenlerinin olduğu eğlence unsurlarını barındıran, içinde pembe Gece Elbisesinin (Evening Dress) bulunduğu tasarımları diğer taraftan buna zıt olarak ölüm ve karanlığı çağrıştıran İskelet Elbise (Skeleton Dress) ve Gözyaşı Elbisesi (Tears Dress) bulunan "Sirk Koleksiyonu"nu tasarlamıştır. Yine 1938'de Dali ile işbirliğiyle tasarlanan "Ayakkabı Şapka" (Shoe Hat) tasarımı da klişeleri yıkarak olay yaratmıştır.

Şiir, kurgu, tiyatro, dans, resim ve heykel alanındaki olağanüstü üretkenliği ile on parmağında on marifet olan Jean Cocteau ile olan işbirliğinden de sırt bölümünde iki kadın profilinin birbirine baktığı ve üzerinde güllerin omuzları da süslediği bir kaban ve omzunda ve kolunda altın saçlarıyla yukarı doğru bakan gerçek bir kadına yakın şekilde bir ceket tasarlamışlardır. Elsa için özellikle 1935-1938 çok başarılı işbirlikleriyle ile geçmiştir.

4.1. Elsa Schiaparelli'nin Etkilendiği Sürrealist İki Ressam: Salvador Dali ve Jean Cocteau

" Bir elbise sadece duvardaki bir tablo gibi asılı kalmaz ya da bir kitap gibi bozulmadan uzun ve korunaklı bir hayat süremez. Giyilmediği sürece bir elbisenin kendine ait bir hayatı yoktur ve sadece giydiğiniz anda başka bir kişilik bedeninize hakim olur ve giysiyi canlandırır ya da canlandırmaya çalışır, onu yüceltir ya da yok eder ya da onu bir güzellik şarkısına dönüştürür. Çoğu zaman kayıtsız bir nesneye, hatta olmasını istediğiniz bir hayalin, bir ifadenin acınası bir karikatürüne dönüşür."

Schiaparelli, Shocking Life

Giyim sadece kumaş parçası değil, aynı zamanda kişiliği yansıtan sanatsal bir ifade şeklidir. Giysi, sadece bir nesneden ibaret değil, aynı zamanda bireylerin kişisel ifadesini ve kimliklerini nasıl yansıttığını da vurgulamıştır. Sanat ve moda arasındaki en yakın ve ortak bağlantılar iki dünya savaşı arasında meydana gelmiştir. Sürrealist sanatçılarla en yakın ilişkilere sahip moda tasarımcısı Elsa Schiaparelli olmuştur. Elsa Schiaparelli; Salvador Dali, Jean Cocteau, Man Ray, Marcel Duchamp gibi birçok önemli Sürrealist sanatçı ile iletişim kurmuş, sanatçı-moda tasarımcısı işbirliğini başlatmıştır. Sürrealist moda, sanat hakkında yargıların yapıldığı temeli sorgulamak, eğlenmek, şaşırtmak ve Sürrealistler tarafından icat edilen diğer pek çok şeyi sevdirmek amacıyla eğlence ve mizah ruhu içerisinde oluşturulmuştur. Schiaparelli, görüntünün ötesinde karmaşıklık, derinlik ve çeşitli anlamlar barındıran tasarımlarıyla modaya yeni soluk getirmiştir.

Bu yaklaşım, moda dünyasındaki sınırların ortadan kalkmasına katkıda bulunarak geleneksel ve modernin bir sentezi olmuştur. Geleneksel tüller ve şapkalar gibi klasik giyim unsurları, beklenmedik ilginç malzemeler veya motiflerle birleştirilerek çağdaş bir tarz yaratılmıştır. Bu yenilikçi yaklaşım, moda dünyasında ilginç ve özgün trendlerin ortaya çıkmasını sağlayarak sektörde öncü bir rol oynamıştır.

4.2. Elsa Schiaparelli ve Salvador Dalí İşbirliği

Dali ile Elsa birbirleri için yaratılmışlardı: Biri resmin çığır dehasıydı, diğeri ise moda devrimcisiydi. Bu birliktelik, sanatçı ve moda tasarımcısı işbirliğinin moda tarihindeki ilk örneklerinden biri olmuştur. Ortak amaçları, algının olağan sınırlarının ötesine geçmekti. Dali sanatta biçim ve madde ile deneyler yapmıştır. Schiaparelli ise kendi koleksiyonlarında Dali'nin giysilere baktığı açıyla bakmayı denemiştir. Ortak çalışmaları, 20. yüzyıl moda ve sanatını derinden etkileyip Schiaparelli'nin genel eserlerinin yalnızca küçük bir bölümünü temsil etse de, diğer çalışmalarını gölgede bırakmıştır. Salvador Dalí, Elsa Schiaparelli'nin Place Vendôme'daki atölyesini Paris'in "atan kalbi" olarak adlandırmıştır.

Dali, telefon şeklinde çanta, istakoz şeklinde telefon, çekmece şeklinde cepleri olan kadın figürlü tablo ve Schiaparelli modaevinin demirbaş eşyası olan o dönemin vücut kıvrımlarıyla ünlü aktrisi May West'e atıfta bulunan pembe kadın dudaklarını temsil eden, dudak şeklinde kanepelik fikrini ortaya koymuştur. Bu Elsa'ya sadece giysi tasarımında değil sıra dışı aksesuar yaratması için de ilham verip çok ilgi çekecek tasarımlara imza atmasında ilham vermiştir. Schiaparelli, Dali'nin kumaş üzerine özel bir baskı tekniği geliştirdiği "Tear Dress" ve eteğinde Salvador Dalí'nin yaptığı istakoz resmi olan kırmızı kuşaklı beyaz organze bir elbise olan ve Windsor Düşesi, Wallis Simpson'ın giydiği istakoz elbise (Lobster Dress) tasarımını yaratmıştır (Blum, 2003).

Schiaparelli ve Dalí birlikte zamansız, tuhaf ve özgün tasarımlar yaratmıştır. Eşsiz işbirlikleri, sanat ve moda arasındaki çizgiyi ortadan kaldırmış, moda alanında büyük sanat eserlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Schiaparelli sürrealist sanatı, tasarımlarıyla hayata geçirirken, Dali ise Schiaparelli'nin zihnin bilinçaltı fantezilerine fiziksel bir görünüm kazandırma yeteneğine saygı duymuştur. Dali, bu dönemde modanın önemini ve işlevini anlamış, Schiaparelli'nin Paris avangard hareketine katılmasını takdir etmiştir (Runsdorf, 2016, p.11).

4.2.1. Kompakt Pudra (Compact Powder), 1935

Elsa Schiaparelli, üreticilerle yaptığı deneysel işbirlikleriyle tanınmıştır ve bunun sonucunda, çalışmalarının alametifarikası haline gelen ayırt edici süslemeleri sağlayan çok çeşitli aksesuarlar, bulgular ve yeni tekstiller ortaya çıkmıştır. Bu tuhaf pudra kompaktını ilk temalı sunumunun bir parçası olarak tanıtmıştır: 1935 yılının Şubat ayında, Paris'teki 21

Place Vendôme'da açılan yeni butiğinin “Dur, Bak ve Dinle,” isimli kutlamaları çerçevesinde insanlarla tanışmıştır.

Görsel 4.1. Telefon Kadranı Şeklinde Kompakt Pudra, 1935

Kaynak: <https://manifold.press/elsa-schiaparelli-nin-surreal-dunyasi>

Tasarımcı koleksiyonu hayal ve yaratıcılık üzerine kurulu olarak tanımlamıştır ki bu iki özellik bu yaratıcı aksesuarla kolayca çağrıştırılmıştır. Bu tasarım ayrıca, Schiaparelli'nin Salvador Dali ile 1936-37 kış koleksiyonuyla başlayacak olan işbirliğinin habercisi olmuştur. Bu kendine özgü, ancak zamansız tasarım uluslararası beğeni toplamış ve diğer tasarımcılara da ilham vermiştir.

4.2.2. Çekmeceli Takım Elbise (Desk Suit), 1936

1935, Schiaparelli ve Dalí arasındaki işbirliklerinin başladığı yıldır. Ancak 1937'de ikilinin ilk resmi ortaklığı, minyatür çekmecelere benzeyen cepli bir takım elbise üretmekle başlamıştır. İşbirliği, sürrealizmin ilk örneklerinden olmuştur ve görsel 33'teki resimdeki Dalí'nin 1936 tarihli “The City of Drawers” tablosundan esinlenmiştir. Figür sağ tarafına yaslanmıştır; gövdesi resmin sol tarafında dik dururken, bacakları resmin alt yarısı boyunca uzanarak sağ tarafla birleşmiştir. Figürün gövdesi, her biri açık olan bir çekmeceli dolapla gizlenmiştir. Figürün yüzü saçlarla kapatılmıştır, saçlar gövdenin en üstteki açık çekmecesinin üzerine düşmüştür. Bu eserde, göğsünden çekmeceler çıkan çıplak uzanmış grotesk figür, belki de açık çekmece bölmelerden dolayı acı çekiyor izlenimi vermiştir. Resim, izleyicide şok ve şaşkınlık etkisi yaratmıştır. Dalí'nin “City of Drawers” resmindeki gibi Schiaparelli'nin paltosunda da sarkan kulplar, minyatür çekmecelere benzemektedir (Blum 2003, 123). Alışılmadık bir kombin ve şaşırtıcı yaratıcılığı örnekleyen bu takım

elbise gören kişileri hem şaşırtmış hem de şapka çıkartmıştır. Dali'nin çekmecelere olan hayranlığı ve Schiaparelli'nin ceplere olan düşkünlüğü, mizah dolu yaratıcı zekâsıyla tanınan Schiaparelli'nin çekmeceleri cebe dönüştürmesi, entelektüel açıdan ilgi çekici olmuştur.

Görsel 4.2. Çekmeceler Şehri (City of Drawers, Salvador Dalí)

Kaynak: <https://www.dalipaintings.com/the-anthropomorphic-cabinet.jsp>

Görsel 4.3. Çekmeceli Elbise (Desk Suit), 1936

Kaynak: <https://huxleyparlour.com/artwork/models-wearing-schiaparelli-desk-suit-vogue/>

4.2.3. Istakoz Elbise (Lobster Dress), 1937

Dali, Schiaparelli'nin tasarımlarından ilham aldığı gibi, Schiaparelli de Dali'nin çalışmalarından ilham almıştır. İkisi de çeşitli figürleri eserlerinde yaratıcı şekilde kullanmıştır. Istakoz motifi de bunlardan biriydi. Dali, Sigmund Freud'dan etkilenip 1936 tarihinde "İstakoz Telefon" çalışmasını yapmıştır.

Görsel 4.4. Lobster Telephone, 1936

Kaynak: <https://www.dazeddigital.com/art-photography/article/39474/1/a-salvador-dal-lobster-phone-is-looking-for-a-buyer>

Bu telefondan ilham alarak Elsa önünde kırmızı bir ıstakoz deseninin bulunduğu Istakoz Elbise'yi (Lobster Dress) tasarlanmıştır. Elbise A kesim formda, belimde kırmızı kemer ve önünde büyük bir ıstakoz deseni olan aralarda maydonoz resimleri bulunan beyaz ipek organze bir elbise idi (Görsel 4.5.).

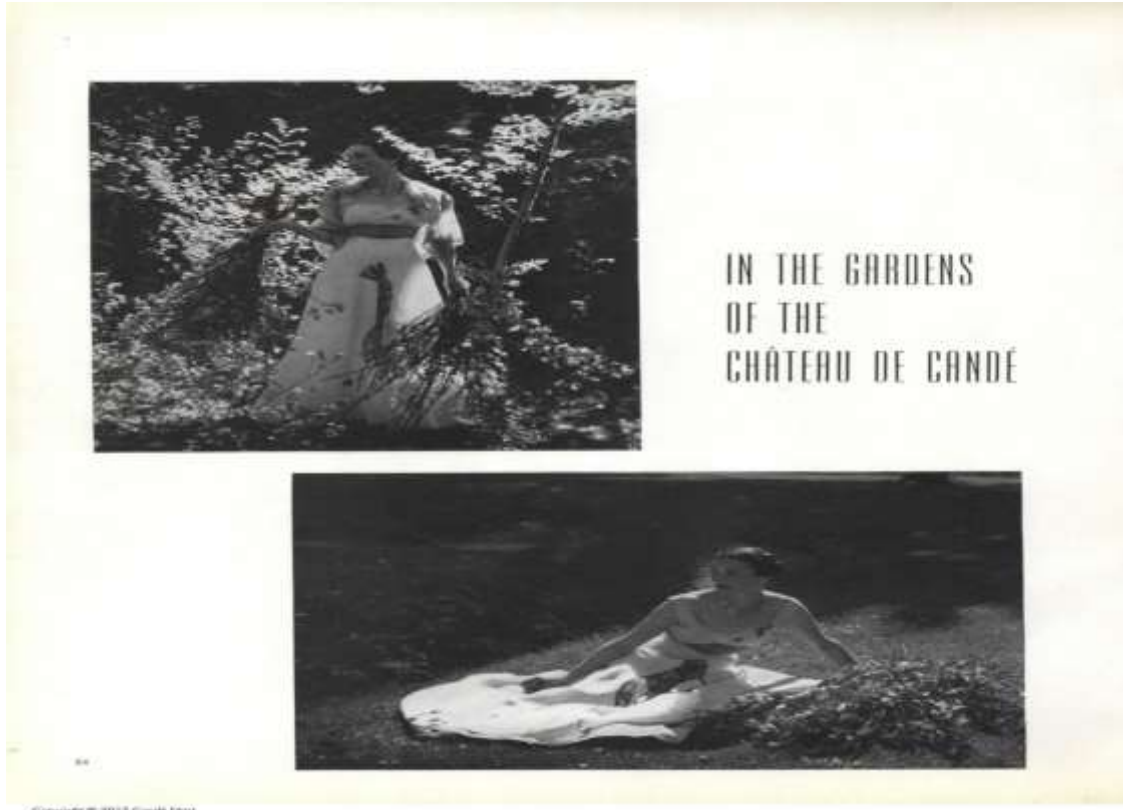
Görsel 4.5. İstakoz Elbise (Lobster Dress), 1937

Kaynak: <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1937-schiaparelli-lobster/>

Schiaparelli'nin elbisesi ünlü fotoğraf sanatçısı Cecil Beaton tarafından Amerikalı sosyetik Wallis Simpson'ın üzerinde fotoğraflandıktan sonra büyük üne kavuşmuştur; İngiltere Kralı V. George'un varisi VIII. Edward, Amerikalı ve daha önce bir evlilik yapmış olan Wallace Simpson'la evlenmek için tahttan feragat ettiğinde, Avrupa sosyetesini onları reddetmiştir. Elbette Schiaparelli ve Dali çiftle çalışmaktan mutluluk duymuş, Simpson'ın nişanında giydiği ve Cecil Beaton tarafından Vogue için fotoğraflanan elbiseyi tasarlamışlardır. Windsor Düşesi balayı için eteğinde serpilmiş maydanozla çevrili kocaman bir ıstakoz bulunan şeffaf bu elbiseyi seçmiştir. Yazar Dilys E. Blum, Elsa Schiaparelli'nin sanatı ve modası hakkında yazdığı "Shocking!" eserinde Beaton'un, Wallis Simpson'ın çok sayıda resmini çektiğini ve Vogue dergisinde sekiz sayfada yer aldığını belirtmiştir.

Elsa Schiaparelli'nin tasarımlarının konu olduğu The Shocking! Sanat ve Moda sergisinin kataloğunda, Dilys Blum şöyle yazmıştır: "Beaton, Simpson'la yaptığı seans sırasında neredeyse yüz fotoğraf çekmişti ve Vogue sonuçlara sekiz sayfalık bir yer ayırmıştı." Bir sayfada Wallis Simpson'ın Château de Condé'nin bahçelerinde Lobster elbisesi içinde çekilmiş iki fotoğrafı yer almıştı.

Elbise bir sansasyon yaratmış ve yıllar boyunca markalar tarafından kopyalanarak ve Schiaparelli tarafından tekrar tekrar tasarlanarak bir moda efsanesi haline gelmiştir. Dali'nin en sevdiği cinsel sembollerden biri olan pişmiş kırmızı ıstakozun kuyruğunu açtığı resminin yer aldığı İstakoz Elbisesi, giyenin bacaklarının arasından çıkıyor ve ıstakozun pençeleri ayak bileklerine doğru açılmıştır. Bu elbise, ikilinin Avrupa sosyetesine ve burjuva sınıfına ironi dolu bir cevabı olmuştur. Görsel 4.6'da Vogue New York dergisi 1937 yılında 89.sayısında resmini görmekteyiz (Vol. 89, Iss. 11, Jun 1, 1937: 54.)

Görsel 4.6. İstakoz Elbise içinde Wallis Simpson

Kaynak: <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1937-schiaparelli-lobster/>

Mrs. Simpson Selects Popular Schiaparelli

Models for Her Spring Wardrobe

ETCHED above are spring clothes which Mrs. Wallis Simpson has selected from Schiaparelli's collection, most of them models familiar to Americans. Picking from left to right:

A cream jersey suit, dress, in black, worn with bright blue tulle jacket with four buttons on each lapel at shoulders. The bottom of the dress is simple buttoned.

Black and white silk in blue and black, spotted irregularly with white and yellow. The belt is of black tulle.

Black jersey dress worn with sky blue woven jacket with four buttons on each lapel at shoulders. The bottom of the dress is simple buttoned.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Black dress printed with design of morning glories in white, royal blue and yellow, with belt of royal blue silk and lace of royal blue grosgrain on the bodice. Black tulle skirt in white, the bodice of the bodice, giving fullness at the waistline, white is held by a navy grosgrain ribbon knotted at front.

Copyright © 2015 Fairchild Fashion Media

Fig. 8 - "Mrs. Simpson Selects Popular Schiaparelli Models For Her Spring Wardrobe". *Women's Wear Daily*, Vol. 54, Iss. 87, (May 5, 1937): 3. From the Paris Bureau *Women's Wear Daily*. Source: [ProQuest](https://www.proquest.com/womens-wear-daily/docview/111111111)

Görsel 4.7. Wallis Simpson'ın Çeyizi, Schiaparelli

Kaynak: <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1937-schiaparelli-lobster/>

Görsel 4.7'de Wallis Simpson'ın çeyizinde bulunan çok sayıda Schiaparelli imzası taşıyan kıyafetleri görebiliriz.

4.2.4. Circus Collection (Sirk Koleksiyonu), 1938

Elsa Schiaparelli pek çok kişi tarafından modern kadın modasını icat eden tasarımcı olarak anılmıştır ve 1938 tarihli "Sirk Koleksiyonu" kariyerinin en önemli parçası olarak tarihe geçmiştir. Schiaparelli, sıra dışı fikirleri ve sürrealist unsurları moda dünyasına getiren öncülerden biriydi ve Sirk Koleksiyonu da bu tarzının bir yansıması olmuştur. Sirk Koleksiyonu, sirk temasına dayalıydı ve sıra dışı tasarımlara sahipti. Koleksiyon, payetler ve ya sirk temalı desenlerle süslenmiş, cesur ve renkli malzemelerden oluşan bir yaz gardırobu sunmuştur ve kırmızı, mavi, sarı gibi parlak renkler ve sirk performanslarından esinlenen detaylar, koleksiyonun ana unsurlarını oluşturmuştur. Sirk Koleksiyonu, Schiaparelli'nin diğer tüm koleksiyonlarından daha fazla ilgi görmüştür. Paris'in o güne kadar gördüğü en 'şamatalı ve gösterişli defilelerden' biri olarak tanımlanan Sirk Koleksiyonu defilesinde, merdivenlerden inen sanatçılar, pencerelerden sallanan modeller, palyaço şapkaları, balon şeklindeki çantalar ve yuvarlanan akrobatlar şeklinde düğmeleri olan renkli baskılar ilgi çekmiştir. Schiaparelli, tasarımlarını temalarına uygun defilelerle

tanıtmıştır. Schiaparelli ilk defilelerini temalarına göre düzenleyerek onları abartılı gösterilere dönüştüren ilk kişiydi (Worsley, 2011: 92) Sirk koleksiyonunda Schiaparelli, insanın yanı başında başka bir büyülü ve hareketli bir dünya yaratmıştır (Papalas, 2017).

Sirk Koleksiyonu'nun içinde üzerinde atlıkarıncaların olduğu “Akşam Elbisesi” (Evening Dress), kumaş üzerine basılan imgeler aracılığıyla sirke gönderme yaparken, katmanlı kolların daha önceki bir döneme ait palyaço kostümlerinin kollarındaki fırırlara benzetilmiştir. Elbise, akrobatlar ile gösteri yapan hayvan desenleri ile bezenmiştir. Görsel 4.8’de, modeller palyaço şapkaları takmış, balon şeklinde el çantaları taşımışlardır. Schiaparelli, sirki moda aracılığıyla tasvir etmiştir.

Görsel 4.8. Akrobat Düğmeler, Sirk Koleksiyonu

Kaynak: <https://advantageinvintage.co.uk/2009/11/25/acrobats-and-poodles/>

Görsel 4.9’da Sirk Koleksiyonu’na ait pembe gece elbisesine baktığımızda üzerinde sirkin eğlenceli unsurlarına dair desenler barındırmıştır ve döneminde oldukça rağbet görmüştür.

Görsel 4.9. Akşam Elbisesi, Sirk Koleksiyonu, 1938

Kaynak: <https://artsandculture.google.com/asset/evening-dress-circus-collection-elsa-schiaparelli/lgGV0gB1je7gcA>

Görsel 4.10. Sirk Koleksiyonu; Abiye elbise, Christian Berard (Philadelphia Sanat Müzesi, Madam Elsa Schiaparelli'nin hediyesi); Abiye ceket detayı, (Metropolitan Sanat Müzesi, Brooklyn Müzesi'nin hediyesi; Bayan V. D. Crisp'in hediyesi); Abiye ceket (Victoria & Albert Müzesi, Bayan Ruth Ford'un hediyesi); Schiaparelli için Jean Schlumberger'e atfedilen iğne; Abiye pembe eldiven (Victoria & Albert Müzesi, Bayan Ruth Ford'un hediyesi)

Kaynak: <https://vintagefashionguild.org/designer/inspired-by-elsa-schiaparelli/>

Sürrealist Paris'in atan kalbi olarak görülen 21 Place Vendôme'da gerçekleşen Sirk Koleksiyonu defilesi, moda dünyasında büyük bir heyecan yaratmıştır. Schiaparelli'nin eşsiz tasarımlarıyla ünlü butiğinde gerçekleşmesi, etkinliğe ayrı bir prestij katmıştır. Bu tür etkinlikler, moda dünyasının ilham alması ve yeni trendlerin doğması için önemli bir platform olmuştur. Schiaparelli'nin sürrealist estetiğiyle birleşen bu defile, moda tutkunları için unutulmaz bir deneyim olmuştur. Schiaparelli, sirki moda aracılığıyla tasvir etmiştir. Schiaparelli'nin, Dali ile birlikte ürettiği iki elbise döneme damga vurmuştur: İskelet elbise (Skeleton Dress) ve Gözyaşı Elbise (Tears Dress). Bu iki tasarım, moda endüstrisinde geleneksel güzellik standartlarına meydan okuyarak çağdaş sanatın ve ifadenin bir parçası haline gelmiştir. Koleksiyon genellikle neşeli tasarımlarından oluşmuştur ancak Schiaparelli ve Dali, Gözyaşı Elbisesi ve İskelet Elbiselerinde sirkin daha karanlık ve gotik yanını yansıtmışlardır. Ayrıca güzellik ve estetik kavramlarını sorgulayarak ve geleneksel kurallara meydan okuyup moda dünyasında ve toplumda tartışmaya neden olmuşlardır (Arriaga, 2013).

4.2.4.1. The Tears Dress (Gözyaşı Elbisesi), 1938

Schiaparelli ve Dali'nin birlikte yaptığı tasarımlar, sadece moda dünyasında değil, aynı zamanda sanatın ve toplumun genel algısında da önemli bir yer edinmiştir. Bu kıyafetler ticari başarı yönünden zayıf kalsa da Schiaparelli'nin tasarımlarını eleştiren kesimin ve müşterilerinin kibir ve yüzeyselliğini ortaya çıkarmayı başarmıştır. Bu tür deneysel tasarımların ticari başarısızlığı, moda endüstrisindeki tutumun, alışlagelmiş kalıplarının ve beklentilerinin ötesine geçmekte zorlandığını göstermiştir. Ancak, bu tür deneysel ve ilginç tasarımların ortaya çıkması, moda dünyasına yenilikçi ve yaratıcı bakış açısı getirdiği için önemli bir adım olmuştur. Schiaparelli ve Dali'nin işbirliği, moda ve sanat arasındaki etkileşimin gücünü vurgulamış ve ilham verici, cesur ve şaşırtıcı bir ortaklık olmuştur (Arriaga, 2013).

Gözyaşı Elbisesinin başa çeşitli şekillerde takılabilen bir duvağı vardı. Trompe l'oeil tekniğiyle oluşturulan illüzyon içeren detaylar, giysinin üzerinde yırtık ve söküklerin arasından çıkan kadın derisinin gerçekmiş gibi görünmesini sağlayarak izleyiciyi şaşırtmıştır.

Görsel 4.11. Gözyaşı Elbisesi (The Tears Dress), 1938

Kaynak: <https://oldtrickssite.wordpress.com/2017/12/11/schiaparellis-twisted-circus-collection/>

Dali'nin sürrealist eserlerinin etkisi, Schiaparelli'nin tasarımlarında belirgin bir şekilde görülmüştür. Elbisenin, Dali'nin resimlerinden ilham aldığı düşünülmektedir. Sürrealist sanatın tuhaf ve çarpıcı öğeleri, giysi tasarımında da kendini göstererek moda dünyasına benzersiz bir bakış açısı sunmuştur.

Avrupa 1938'de yeni bir savaşın eşiğindeyken, yırtık görünümlü kadın tenini göstermiş gibi duran, krepten yapılmış Sürrealist bir zafer olan bu elbise gelecek dehşeti işaret eden şiddetli ve yaratıcı bir tasarım olmuştur. Elbise, kadınsı duruş ve şiddet arasındaki çatışmayı tasvir etmiştir. Stent'e göre, Gözyaşı Elbisesi kadın bedenini narin malzemedan yapılmış kırılgan bir nesne olarak sunmuştur. Elbise, şiddet ve kadınsı duruşu bir arada sunmasına rağmen İskelet Elbise kadar beden hatları belli edilmemiştir, şiddete uğramış kadın bedenini güçlü şekilde gözler önüne sermiştir. Kadın yara bere içindeki bedenini örtmeyi ve herkesten saklamayı seçmek yerine belki de maruz kaldığı şiddetin duyurulmasını ve vurgulanmasını istemiştir (Sweeney-Risko, 2015).

4.2.4.2. İskelet Elbise (Skeleton Dress), 1938

Schiaparelli ve Dali'nin işbirliği, moda dünyasında ilham verici ve unutulmaz izler bırakmıştır. İskelet Elbise, Schiaparelli'nin moda tarihindeki en zarif ama esrarengiz gece elbiselerinden biri olmuştur. İskelet Elbise, sanat ve moda arasındaki bu ilginç işbirliğinin

bir başka örneği olmuştur. Schiaparelli, Fransa'da totalitarizmin yükselişi ve yaklaşan 2. Dünya Savaşı tehdidinde karşı tepki olarak ortaya çıkan kaos ve yıkım ortamında tasarımına ölüm ve ölümcül olan temaları da katmıştır. İskelet Elbise yere kadar uzanan, vücudu saran, ince mat bir parlaklığa sahip ipek krepten yapılmış siyah bir gece elbisesi idi. Giyen kişiyi parmak uçlarından ayak bileklerine kadar örten yüksek yakalı elbisenin omuz dikişlerinde ve sağ tarafında plastik fermuarlar bulunmaktadır.

Görsel 4.12. İskelet Kadın (The Skeleton Woman), Dali

Kaynak: Maison Schiaparelli

Moda tasarımcısı olarak çalışmaları boyunca sürrealist etkilerden, sembolizmden yararlanan Elsa hem desenleri hem de kumaşı manipüle ederek değişik görüntüler yaratmıştır. Sirkten esinlenen Sirk Koleksiyonunun önemli parçalarından (1938) olan İskelet Elbise, gotik özellikler ve tuhaf görünmesine neden olan birçok tuhaf sirk temaları içermiştir. Dali, Schiaparelli'ye göğüs kafesi ve kalça kemikleri açıkta kalan, vücudu saran şeffaf bir elbise giymiş kadın çizimi vererek İskelet Elbise tasarımına ilham vermiştir. "Sevgili Elsa, bu 'dışarıdaki kemikler' fikri çok hoşuma gitti..." yazan bir not ilişirmiştir (Talley, 2017).

Görsel 4.13. İskelet Elbise (Skeleton Dress),1938

Kaynak: <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1938-schiaparelli-skeleton/>

Giysinin örtücülüğü ve görünüşte dar yapısı, giysinin gerçeküstücülüğünün bir göstergesi olmuş ve giyen kişi üzerinde "ikinci bir deri" görevi görmüştür. İskelet Elbise, göğüs kafesi, omurlar, kalça ve bacak kemikleri olmak üzere büyük kemiklere benzeyen kapitonelerden oluşmuştur. İskelet yapısı, tasarıma üç boyutlu bir etki kazandırmak amacıyla pamuk vatka kullanarak abartılı şekilde dolgulu kapitone tekniği kullanılarak yapılmıştır ve kemikler fırlamış izlenimi vermiştir (Pincus, 2021).

4.2.5. Ayakkabı Şapka (Shoe Hat), 1938

Yüksek topuklu ayakkabıların erotik çekiciliği özellikle de cinsel yönden baskın bir kadına karşılık gelmesi fikri toplumda her zaman var olmuştur. Kadın cinselliği ve erotizmle ilgili önceden var olan temaları kullanan Schiaparelli'nin Gerçeküstü modası, süregelen gelenekleri kelimenin tam anlamıyla ve mecaz olarak alt üst etmiştir. Cinselliği sergilemek için giysileri kullanması, kadın fetişizmini keşfetmek için dikkatle hazırlanmış bir süreçti ve kıyafetler, fazla eti açığa çıkarmadan açıkça cinsel yönden çekici olmuştur. Schiaparelli'nin ayakkabı şapkası ise yüksek topuklu, başa ters bir şekilde takılmış siyah kadife ayakkabı görünümlü bir şapkadan oluşmuştur. Ayak parmağı sivri bir başlık gibi yüzün ön bölümünün üzerinde çıkıntı yapmıştır. Ayakkabı şapkalardan birisinin tabanı siyah idi ve diğer versiyonun taban rengi ise, Schiaparelli'nin imza rengi şok edici pembe idi. "Shoe Hat" adı verilen bu tasarım, modada alışılmadık ve çarpıcı bir görünüm sunmuştur.

Tüm kadın Sürrealistlerde olduğu gibi Schiaparelli'nin tasarımlarında da belirgin olan şey, bu eserlerin sürekli olarak kadınsı ve kadın fetişi çağrışımlarıyla dolu olması ve izleyicinin kadın bedeninin oyunbazlığını nasıl vurguladıklarını görmesini sağlamış olmasıdır. Her ne kadar tasarımları vücudu örtmek ve gereksiz teşhiri önlemek amacıyla yapılsa da, dikkatlice yerleştirilmiş detaylar ve aksesuarlar aracılığıyla kasık bölgesi gibi anatominin belirli bölgelerini vurgulamıştır (Stent, n. d.).

Görsel 4.14. Ayakkabı Şapka (Shoe Hat), 1938

Kaynak: <https://www.collater.al/en/elsa-schiaparelli-history-style/>

4.3. Schiaparelli ve Jean Cocteau İşbirliği

Fransız sanatçı, şair ve film yapımcısı Jean Cocteau ile yakın sanatsal işbirliği yapmıştır Schiaparelli. John Coctaeu, Schiaparelli'yi tanımlarken kadınları kışkırtan “şeytan” ve Place 21 Vendôme'da kumaşlarla sürekli deneyler yapıp tasarımlar ortaya çıkardığı modaevini de “şeytanın laboratuvarı” olarak betimlemiştir. Cocteau'ya göre oraya giden kadınlar tuzağa düşürülmüştür ve maskeli, kılık değiştirmiş, deforme olmuş ya da Schiaparelli'nin kaprislerine göre yeniden şekillenmiş şekilde oradan ayrılmışlardır. Cocteau'nun Place 21 Vendome tasviri, Schiaparelli'nin terzilik yeteneğine vurgu yapmıştır çünkü giysileri, Shocking Life (Şok Edici Yaşam'da) anlatıldığı gibi aynı göz alıcı etkiye sahipti. Jean Cocteau'ya göre Elsa Schiaparelli, Sürrealizmin temelindeki kavramlara, bilinçdışına, irrasyonel olana ve cüretkârlığa yaptığı vurguyu moda tasarımlarına ustalıkla yansıtabilen yetenekli ve sıra dışı bir tasarımcı idi. Cocteau, Schiaparelli için iki çizim

yapmıştır. 1937 Sonbahar koleksiyonu için bir ceket ve gece paltosu çizimi olup Schiaparelli tasarımlarına dönüştürülmüştür (Sweeney-Risko, 2015).

4.3.1. Gece Paltosu (Woman's Evening Coat), 1937

Jean Cocteau, Schiaparelli'ye dostluklarının kanıtı olarak iki çizim vermiştir. Schiaparelli, Cocteau'nun verdiği iki tane baş çiziminden birini gece ceketine uyarlayıp yeniden yorumlamıştır. Ceketin arkasına işlenen çizimin kesintisiz çizgi çift görüntü yansıması oluşturmuştur: Profilden birbirine bakan iki yüz ve yivli bir sütun üzerinde oturan ve bir buket gülle taçlandırılmış bir vazo tam bir tablo görüntüsü vermiştir. Bu ceket, göz yansımasına yol açtığı için trompe l'oeil tekniğinden izler taşımıştır ve sanatçı-modacı işbirliğinin önemli parçalarından biri olmayı başarmıştır.

Görsel 4.15. Gece Paltosu (Woman's Evening Coat), 1937

Kaynak: <https://vamaf.org/our-work/acquisitions/evening-coat-by-elsa-schiaparelli-and-jean-cocteau-1937/>

4.3.2. Akşam Yemeği Ceketini (Woman's Dinner Jacket), 1937

Görsel 4.16'da on parmağında on marifet olan Jean Cocteau'nun Schiaparelli'ye verdiği diğer çizimin hayata geçirilmiş hali olan şiirsel hayal gücüyle yapılan keten akşam yemeği ceketinin koluna işlenen uzun gür altın saçları ceketin sağ koluna uzanmış, sağ omuzdan sağ ön tarafa kadar nakışla işlenen kadın resmi vardı. Schiaparelli'nin 1937 sonbahar koleksiyonu için akşam yemeği ceketlerine işlediği Jean Cocteau'nun kadın figürü

Çizimi, kadın fiziğinin belirli yönlerine vurgu yapmıştır. Kadın sol elinde trompe-l'oeil tekniğı ile işlenmiş bir mendil tutuyordu. Jean Cocteau'nun imzası sanki muazzam bir sanat eserinin son noktası gibi eseri tamamlamıştı (Papalas, 2015).

Görsel 4.16. Jean Cocteau Çizimi

Kaynak: Maison Schiaparelli

Görsel 4.17. Akşam Yemeği Ceket (Woman's Dinner Jacket), 1937

Kaynak: <https://philamuseum.org/collection/object/65317>

Bu ceketin, narin profili ve ceketin sağ omzunda ve kolunda işlenmiş altın sarısı saçlarını savuran ve yukarı doğru bakan bir kadın profili ve yakasında bulunan işlemeyle yapılmış kol, resme üçüncü bir kol izlenimi vermiştir, döneminde gerçeklik ve gerçeküstülük arasında bir muazzam bağlantı oluşturmuştur.

5. SCHIAPARELLI VE GÜNÜMÜZ

Tasarımlarında dönüşüm, illüzyon, desen tekrarlamının yanı sıra yeniden konumlandırma, yeniden düzenleme, kolaj ve tuhaf malzemeler ve farklı birçok şekilde yerleştirilmiş dekoratif malzemeler vardır. Arkadaşıyla beraber gittiği ünlü moda tasarımcısı Paul Poiret'nin modaevinde gördüğü harika kıyafetler ve destek, onu modaya yönlendirmiş, Elsa Schiaparelli'nin harika bir tasarımcı olmasına vesile olmuştur. Schiaparelli ilginç tasarımlarıyla özellikle 1930-1940'lara damga vurmuştur. İlginç ve tuhaf olanı insanlara sevdirep, benimsetip onlara giydirmiştir. Rakibi Chanel'in aksine estetiği, sıradan çok güzel kıyafetlerin bir araya getirilmesiyle değil de farklı ve tuhaf malzemeler ve şaşırtıcı unsurlarla sunmuştur. Sürrealizmi en etkileyici kullanan ilk moda tasarımcısıdır Elsa Schiaparelli. Zamansız tasarımlarını, İkinci Dünya Savaşı öncesindeki kaotik ve zor dönemde insanlara kabullendirmiştir.

5.1. Schiaparelli Modaevinin Kapanışı

“ Mükemmel elbise, asla modası geçmeyecek olan elbise.

sadece bir tanedir: özgürlük elbisesi”

Elsa Schiaparelli

Elsa Schiaparelli (1890-1973) Roma'da doğmuş ancak yetişkinlik dönemini İtalya'dan uzakta, çoğunlukla Paris'te ama aynı zamanda aralıklı olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde geçirmiştir. Schiaparelli, 1925 yılında Paris'te bekar bir anne olarak yaşarken kendi mücadelesini veren ve yeni açılan bir modaevi tarafından tasarımcı ve stilist olarak işe alındığında tasarıma başlamıştır. Başta Paul Poiret olmak üzere hem moda alanından hem de farklı sanat dallarından sanatçılarla arkadaşlığı olan Schiaparelli 1927 yılında ilk koleksiyonunun prömiyerini yapmış, Paris Vogue'da bir makaleye konu olmuştur. Kariyerinin ilk yıllarında kadınlar için kadın pantolon eteklerinin yanı sıra mayo ve seyahat kıyafetlerinin olduğu rahat kıyafetlere ağırlık vermiş sonra ağırlıklı olarak avangard giysiler tasarlamıştır. 1930'larda Paris'in en iyi modacılarından biri olmayı başarmıştır. 1930'lar onun en iştisamlı yılları olmuştur (Parkins, 2012).

Yirminci yüzyıl moda tarihinin 1930'larda Coco Chanel ve Elsa Schiaparelli arasındaki rekabete dayandığı söylenilebilir. Chanel'e en büyük rakibi -elbise yapan İtalyan diye adlandırdığı- Elsa Schiaparelli idi. Schiaparelli ve Chanel arasındaki savaş, zenginler

ile zengin olmaya çabalayanlar, avangart ile modernizm, cüretkar ile muhafazakar arasındaki savaş gibiydi. İkisi de aynı dönemde farklı tarzdaki tasarımlarıyla ünlüydü. Schiaparelli öncü tasarımlarıyla güzelliğin ötesinde farklılığı, ilginç olanı yansıtmıştır. Schiaparelli, Chanel ile kıyaslandığında kült bir merak konusu olmaya devam etmiştir. Chanel'in kendisini şık sözcüğü ile sınırlandırmışken, İtalyan rakibi hayal gücünü serbest bırakmıştır: yüksek topuklu ayakkabılara benzeyen şapkalar; denizci dövmesi motifleriyle işlenmiş kazaklar; köpek büyüklüğünde ıstakozlarla basılmış giysiler.. Günümüzün siyasi çalkantılarına, moda endüstrisinin sanat dünyasıyla sürekli iç içe geçmesine ve kırmızı halıda ve sosyal medyada stile yön veren çirkin ve hatta şok edici kıyafetlere baktığımızda, şu anda yaşadığımız Coco Chanel'in değil Elsa Schiaparelli'nin dünyası olabilir ancak.

Elsa Schiaparelli, 1940 yazına kadar modaevini mümkün olduğunca iş hayatında tutmak için mücadele etmiştir. Yaklaşan savaş göz önünde bulundurarak pratik ve rahat kıyafetler yaratmıştır: bir el çantası büyüklüğünde pratik, maxi cepleri olan fermuarlı tulumlar, içine çanta iliştirilmiş bir ceket, dönüştürülebilir elbiseler gibi kullanımı pratik giysiler... Elsa Schiaparelli, yaklaşan savaşın etkisiyle moda endüstrisindeki değişen dengelerden dolayı zorlu bir süreçten geçmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında iki kez Amerika'ya taşınmış ve modaevini uzaktan takip etmiştir. Temmuz 1940'ta Elsa, Paris'ten ayrılmıştır ve Amerika Birleşik Devletleri'nde "Giysi ve Kadın" konulu bir dizi konferans vermiştir. Bunlardan birinde izleyici sayısı 36.000'e ulaşmış ve Dallas'ta modaya hizmetlerinden dolayı Neiman Marcus ödülünü alan ilk Avrupalı olmuştur. Paris'e tekrar dönen Schiap, modaevini başka birine devredip 1941'de Amerika'ya gitmiş, Fransa için yardımda bulunmuştur.

1945'te Paris'e dönüp modaevini kendi devralmıştır. Paris'e dönüp modaevinin başına geçse de Christian Dior ile özdeşleşen ve döneme damga vuran savaş sonrası stilden çok farklı tarzda giysiler tasarladığı için eski popülerliğini yakalayamamış ve 1954 Şubat ayında son defilesini çıkarmıştır, 1954 Aralık ayında da iflas ettiğini duyurarak modaevini kapatmak zorunda kalmıştır. Schiaparelli, modaevini kapattıktan sonra yazdığı Shocking Life otobiyografisinde, Haute Couture dünyasına nasıl girdiğini ve moda sektörünün geçici olduğunu kendine özgü ifadeyle tanımlamıştır ve "Elbise doğar doğmaz geçmişte kalır" sözüyle modanın her şeyden önce geçici ve temelden değişken olduğunu belirtmiştir.

Schiaparelli'nin tasarımları, kadınların kendilerini geleneksel cinsiyet rollerinden sıyrarak daha özgür ve güçlü bir şekilde ifade etmelerine teşvik etmiştir. Schiaparelli

yaratıcı ve ince mizah içeren tasarımlarıyla hem farklı tarzını hem de yaklaşan savaş öncesinin getirdiği kaos ortamına dair izleri yansıtmıştır. Schiaparelli'nin çizdiği kadın imajı, rolleri olan, şehri daha kolay yürüyebilen ve dünyanın farklı kültürlerini kucaklayabilen, çok yönlü ve kentsel kimlikler içinde, seyahat temalı giysiler içinde daha özgür bir kadın imajı idi. Savaştan sonra kendi yaşam öyküsüne odaklansa da, zihninde kozmopolit ve seyahat eden bir kadını hayal etmeye devam etmiştir.

Ünlü Moda tasarımcısı Christian Lacroux, 1960'larda çocukken evde ya da bitpazarlarında bulunduğu eski dergilerde Elsa Schiaparelli'nin tasarımlarına rastladığını, onun ürettiği giysilerin nasıl bu kadar modern görünebildiğini ve Elsa Schiaparelli'nin tasarımlarının hem o zamanla hem de gelecekle ilgili olduğunu belirtmiştir.

Giyim kuşam insana derin bir varoluş hediye etmiştir. Tasarladığı giysiler sıradan olmaktan çok uzaktılar; bireyselliğin damgasını taşımışlardır. Her bir kıyafet, kişinin dünyadaki benzersiz yolculuğunu kucaklamak için titizlikle tasarlanmış, ölçülmüş, bağlanmış ve dikilmişti.

Görsel 5.1. Schiaparelli Fermuarlı Elbise Provası Alırken

Kaynak: Schiaparelli and the Artists

Elsa Schiaparelli'nin 1973 yılında hayatını kaybetmesinin üzerinden yıllar geçse de tasarımları ve etkisi, moda tarihinde önemli ve kalıcı bir yer edinmiştir ve hala günümüzde birçok tasarımcı ve moda sever üzerinde etkisini sürdürmektedir.

5.2. Bugün Schiaparelli

Elsa Schiaparelli'nin 1973 yılında vefat etmesinin ardından marka, yaklaşık otuz beş yıl boyunca uykuda kalmıştır. Lüks ayakkabı ve deri ürünleriyle ünlü bir marka olmayı başarmış ve kült, çağdaş yaşam tarzı öğeleri haline gelen lüks aksesuar dünyasında retro, yüksek kalite ve modernliğin mükemmel birleşimini temsil eden Tod's markasının sahibi Diego Della Valle, “Uyuyan Güzel” Schiaparelli markasını 2007 yılında uyandırmıştır. 2012’de Paris’te Elsa Schiaparelli dönemindeki yeri olan 21 Place Vendôme’a döndükten sonra yeniden canlanmaya başlayan marka, modern moda sahnesine dönüş yapmıştır. Schiaparelli, Fransız Sanayi Bakanlığı ve Fransız Couture Federasyonu tarafından resmi Haute Couture etiketi ile ödüllendirilmiştir. 2017’de marka etiketi “Shocking Pink” rengindeki aşağıdaki etiket olmuştur.

Görsel 5.2. Schiaparelli Marka Etiketi

Kaynak: Maison Schiaparelli

2013 yılında Elsa Schiaparelli'ye adanmış bir haute couture koleksiyonu tasarlaması için Christian Lacroix ile anlaşmasının ardından yıllar sonra bir canlanma yaşanmıştır. Lacroix, Schiaparelli'nin çalışmalarını ailesinin tavan arasındaki tozlu moda dergilerinde keşfettiği çocukluğundan beri Elsa'ya karşı neredeyse doğaüstü bir yakınlık da hissetmiştir. Lacroix, Temmuz ayında Louvre Dekoratif Sanatlar Müzesi'nde, Elsa Schiaparelli'ye zarif bir saygı duruşunda olan ve aynı zamanda markanın geleceği için zengin bir plan niteliği taşıyan 18 parçalık bir anma koleksiyonu tanıtılmıştır. Bunu üstat tasarımcı Christian Lacroix yapmıştır. Lacroix, Elsa'nın bir şeyleri sorgulatmaktan asla vazgeçmeyen, bir yandan da cevaplarıyla yeni bulmacalar sunan kutsal bir sfenks olduğunu belirtmiştir. Dileği, Schiaparelli'yi modaevinin merkezine ve dünyayı baştan çıkardığı sahneye yeniden yerleştirmek olan Lacroix, başlangıçta "kutsal sfenksi" kendi sahasında ele almaktan biraz "korktuğunu" da sözlerine eklemiştir.

Görsel 5.3. Christian Lacroix'nun Schiaparelli için Tasarımları

Kaynak: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2013-couture/schiaparelli/slideshow/collection#8>

2013 yılı 30 Eylül'de Schiaparelli markasını yeniden eski şatafatlı günlerine döndürmek amacıyla sanat yönetmenliğine daha öncesinde Dolce & Gabbana ve Versace'de çalışmış ve Halston ve Rochas'ta sanat yönetmenliği yapmış olan Marco Zanini atanmıştır. Marco Zanini için tarihi Schiaparelli markasını yeniden canlandırmak bir rüyanın gerçeğe dönüşmesiydi. Elsa ile en son defilesini 1954 Şubat'ında gerçekleştirip ve aynı yıl da kapanan marka yıllar sonra 2014 Ocak'ta Paris'teki ilk defilesiyle podyumlara geri dönmüştür. Marco Zanini bir yıl sonra Schiaparelli'den ayrılmıştır ve Marco Zanini'den sonra sanat yönetmenliğine Hubert de Givenchy, John Galliano, Alexander McQueen ve Lacroix gibi tasarımcılarla çalıştıktan sonra Valentino'nun couture atölyesinde deneyim kazanan Prestijli École de la Chambre Syndicale de la Couture Parisienne'den mezun olan Bertrand Guyon alınmıştır.

Guyon, Schiaparelli'nin giysiyi giyen kişiden ilham alan biri olduğunu ve giysinin zarafet ve kalitesinin yanında giyen kişilerin de giysiye hayat ve anlam kattığı konusunda Schiaparelli ile aynı fikri benimsediğini ve bunun Couture kültürü için vazgeçilmez olduğunu belirtmiştir. Bu Haute Couture koleksiyonu, Elsa Schiaparelli'nin çalışmalarına gerçek bir saygı duruşu niteliğindedir: Tasarımları; nakışlar ve desenler, trompe-l'oeil, dokulu kumaşlar, sembolizm içermiştir. Modernlik vurguları koleksiyonun geneline

yayılmıştır: şeffaf tül bir elbisenin üzerine dokulu bir motorcu ceketini giyilirken, çiçek işlemleri bol V yakalı siyah kadife bir elbiseyi aydınlatmıştır. Esprili ve etkili Guyon, Schiaparelli ile uzun süreli bir işbirliğine yol açacak başarılı bir koleksiyon sunmuştur (“Bertrand Guyon'un İlk Schiaparelli Couture Koleksiyonu”, 2019).

Görsel 5.4. Schiaparelli (Bertrand Guyon), 2015

Kaynak: <https://www.crash.fr/schiaparelli-haute-couture-fall-winter-2015-paris-2/>

Bertrand görsel 5.4’te Schiaparelli’nin “Zodyak” Koleksiyonunda bulunan şok edici pembe “Soleil” pelerinden ilham almıştır. Defilelerinde özel dikim takım elbiselerden uçuşan şifon elbiseler ve silüetleri nispeten sade ve klasik tutmuş; zaman zaman ise keskin, abartılı omuzlarla heykelsi unsurlar kullanırken ihtişamlı havayı korumuştur. Aplikeler ve nakışlarda Valentino’da öğrendiği becerileri kullanmış olsa da, Schiaparelli’ye özgü bir şekilde yapmaya çalışmıştır. Schiaparelli kadar çılgın olamasa da cesur çizgiyi korumaya özen göstermiş, onun fikirlerine hep sadık kalmıştır Bertrand (“The Myth of Schiaparelli Haute Couture”, 2015).

Görsel 5.5. Eye of Time, Dali ve Broşlu Elbise, Schiaparelli, 2015

Kaynak: <https://thefashionbark.wordpress.com/2015/08/17/that-outrageous-eye-schiap-dali/>

Görsel 5.5’te Bertrand, üzerinde Dalí’nin “Eye of Time” broşunun sol omzuna işlendiği tasarımı ile Elsa’nın işbirliği yaptığı Dalí’ye saygı duruşunda bulunmuştur. Elsa’nın vatkayı kullanması gibi yüksek omuzlar ve gerçeküstü mücevherler kullanmıştır: cep kapaklarındaki altın renkli dudaklar, bir blazer ceketin yakalarıyla ikiye bölünmüş bir yüz profili. Asimetrik yakalı ve köprücük kemiğinin ötesine uzanan tek omuz yastıklı bir gece yarısı kokteyl elbisesi özellikle dikkat çekici tasarımlarındandı. Bertrand 2019 yılına kadar Schiaparelli markasının sanat yönetmenliğini başarıyla yapmıştır.

Ancak 2019 Nisan’da Daniel Roseberry’nin sanat yönetmenliğine getirilmesi ile olmuştur markanın yükselişe geçip eski günlerine dönebilmesi. Marka, 2019’da ilginç tasarımlarıyla bilinen Thom Browne’un yanında yetişmiş New York Fashion Institute of Technology mezunu olan Amerikalı Daniel Roseberry’yi işe aldığı anda, yeniden ilgi çekmeye başlamıştır. Roseberry’nin başa geçmesi Maison Schiaparelli için tam bir yeniden doğuşu temsil etmiştir (Maison Schiaparelli). Roseberry, özgür Amerikalı ruhunu tıpkı Elsa Schiaparelli gibi tasarımlarına cesur şekilde yansıtmayı başarmıştır. Roseberry’nin tasarımlarının korkusuz ve ürkek olmaması, markanın Elsa Schiaparelli’den sonra tasarımcı koltuğunu ve özgür ruhunu bulduğunu düşündürmüştür. Daniel Roseberry, sanat yönetmenliğini devraldığından beri kırmızı halıda çok önemli başarılarla imza atmıştır (Sword, 2022).

Görsel 5.6. 2022 İlkbahar-Yaz Haute Couture Defilesi

Kaynak: <https://www.russh.com/schiaparelli-haute-couture-ss22/>

Elsa Schiaparelli'nin 1930'ların sonunda ve sosyetik Lady Mendl için tasarladığı Apollo of Versailles pelerinine baktığımızda, Roseberry bu pelerini, küçük siyah bir elbiseden havalanan altın konfeti benzeri süslemeler bulunan ve modelin bileklerine ve başına yuvarlak süslemeler bezediği giysilere uyarlamıştır. Tasarımcı, yakası ve ön kısmı boyunca altın palmye ağacı süslemeleri bulunan 1936 tarihli bir Schiaparelli siyah ceketine de atıfta bulunmuştur. Roseberry 2022 koleksiyonunda bu parçayı dekonstrüksiyona uğratarak kollarına hacim kazandırmıştır ve omuzlarındaki metal heykellerle tasarım öğelerini güçlendirmiştir. Pandemide geçirdiği iki yılın ardından Roseberry büyük bir belirsizlik içinde yaşamının modayı nasıl "cansız" gösterebileceğini deneyimleyince yaptığı ilk iş eline kalem alıp gökyüzüne bakıp modaya can getirecek tasarımlar çizmek olmuş, bu Roseberry'nin yaratıcı ruhunu daha da beslemiştir.

Görsel 5.7'de Bella Hadid, Cannes Film Festivali'nde Tre Piani (Üç Kat) filminin galasında Daniel Roseberry tarafından tasarlanan Schiaparelli Haute Couture Sonbahar-Kış 2021/22 Koleksiyonuna ait avangart bir elbise giymiştir. Vücuda oturan siyah yün elbisenin yakası Bella Hadid'in göğsünün altından geçirilmiştir ve göğüsler akciğer bronş yolu şeklinde, yapay elmaslarla süslenmiş altın renkli bir kolye ile örtülmüştü.

Görsel 5.7. Bella Hadid, 2021/2022 Sonbahar-Kış Haute Couture Defilesi

Kaynak: <https://www.harpersbazaar.com/celebrity/latest/a36991892/bella-hadid-cannes-schiaparelli-couture-gown/>

Görsel 5.8’de Shalom Harlow’un göğsünden fırlayan 'leopar', Naomi Campbell'ın paltosundan bakan 'kurt', Irina Shayk'ın podyumda ve Kylie Jenner'ın giydiği 'Aslan' kafaları ile Daniel Roseberry 2023 Schiaparelli İlkbahar-Yaz defilesiyle sahte doldurulmuş hayvan başları ile moda dünyasını birbirine katmıştır. 2023 İlkbahar-Yaz defilesi esnasında Doja Cat tuhaf bir şekilde çok sayıda taşla işlenmiş uzun kırmızı bir elbiseyle ortaya çıkmıştır ve adeta göz kamaştırmıştır. Doja Cat'in vücudu ve elbisesi 30.000’den fazla elle işlenen Swarovski kristaliyle bezenmiştir, bu işlem 4 saat 58 dakika sürmüştür. Doja Cat'in şeytani kıyafetinde ipek bir büstiyer, lake ahşap boncuklarla kaplı bir etek ve bir çift uyumlu kırmızı çizme yer almıştır. Kırmızı renk taşlar Doja'nın tüm vücudunu ve yüzünü kaplamıştır. McGrath, Doja'nın görünümünü "Doja'nın Cehennemi" olarak tanımlamıştır. McGrath ayrıca sosyal medyasında ekibinin yıldızın cildini boyadığını ve binlerce kristali elle uyguladığını gösteren bir sahne arkası bir video da yayınlamıştır. İngiliz makyaj sanatçısı McGrath, eşsiz yeteneklere sahip Doja Cat ve Daniel Roseberry ile işbirliği yapmanın olağanüstü olduğunu belirtmiştir (Weinstock, 2023).

Görsel 5.8. 2023 İlkbahar-Yaz Haute Couture Defilesi

Kaynak: <https://hypebeast.com/2023/1/schiaparelli-daniel-roseberry-spring-2023-haute-couture-animal-heads-controversy-kylie-jenner>

1877 yılında Elsa Schiaparelli'nin Milano'daki Brera Gözlemevi'nin müdürü olan amcası Giovanni Schiaparelli, Mars'ın yüzeyini tarayan, Büyük Kanyon kadar geniş bir alana yayılan bir dizi kanal keşfetmiştir. Roseberry, tasarımlarında gökyüzü ile ilgili sembolleri kullanarak yani dünyanın ötesine bakarak, hem Elsa Schiaparelli'yi etkileyen amcasına saygı duruşunda hem de modaevinin geçmişine atıfta bulunmuştur (Maison Schiaparelli).

2024 İlkbahar/Yaz Paris Haute Couture Moda Haftası'nın ilk günü Daniel Roseberry'nin sanat yönetmenliğinde Schiaparelli 2024 İlkbahar kreasyonlarına Zendaya, Jennifer Lopez ve Hunter Schafer gibi isimlerin katıldığı defileyle Irina Shayk ve Karlie Kloss gibi modeller hayat vermiştir. Elbiselere bir heykel gibi şekil verilip bu dünyanın dışından olduğunu hissettiren açılarla göklere doğru kavislendirilmiştir. Haute Couture zemininde eski dünya fikirleri ve eserleriyle oynayan şok edici elbiselerden biri ise telefon devre kartları, eski model cep telefonları ve 2000 yılların Y2K teknolojisinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Eski dünyayı yenedünyanın teknikleriyle yaratan Roseberry ince detaylara da özen göstermiştir. Elbiseyi "2007 öncesi teknolojiye işaret eden ve üzerindeki detaylarda bilgisayar fanı, kapaklı telefonlar, hesap makinesi, CD, elektronik anakartlar ve mikroçipler bulunan elbise" diye tanımlamıştır. Roseberry, teknoloji son hızla değiştiği için günümüzde neredeyse bazı vintage kumaşlar ve süslemeler kadar

zor tedarik edilen eski cep telefonlarının, ana kartların ve mikroçiplerin, yaratıcı zihniyet ve üstün yetenekle nasıl olağanüstü sanat eserine dönüşebileceğini şok edici şekilde gözler önüne sermiştir (Bateman, 2024). Görsel 5.9’da Y2K teknolojisiyle yapılan tasarımları görmekteyiz.

Görsel 5.9. 2024 İlkbahar-Yaz Haute Couture Defilesi

Kaynak: <https://www.wmagazine.com/fashion/schiaparelli-couture-spring-2024-review-photos>

Schiaparelli ünlü yıldızların tercihi olması nedeniyle kırmızı halıyı da fethetmiştir. Joe Biden’ın yemin töreninde Schiaparelli imzalı kırmızı kabarık etek ve siyah uzun kollu üst bölümünün sol göğsünde kanatlarını açan altın renkte kuş bulunan bir elbise giyen Lady Gaga, Grammy Ödül Törenindeki siyah elbisesiyle Beyonce, Bella Hadid ve Adele gibi daha birçok ünlünün tercihi ile Schiaparelli markası daha da güçlenmiştir. Görsel 5.10’a baktığımızda Amy Griffin, 2024 Met Gala töreninde asimetrik drapeli ve korse bağcıklı şampanya rengi akışkan ipek kadifeden Schiaparelli straplez bir elbise ve Jennifer Lopez ise Elsa Schiaparelli’nin metamorfozun sürrealist simgesi olan kelebek takıntısına saygı duruşunda bulunan Daniel Roseberry imzalı kreasyonu giymiştir. Dört adet büyütülmüş kelebek kanadı, drapeli illüzyon tülünden straplez vücut saran elbisenin şekline ilham vermiştir. Elbise, gümüş inciler, suni elmaslar ve 2500000 gümüş boru boncuklarla 800 saat boyunca tamamen elle işlenmiştir.

Görsel 5.10. Met Gala, Schiaparelli, 2024

Kaynak: <https://www.instagram.com/schiaparelli/>

Amerikalı sanat yönetmeni Daniel Roseberry'nin sanat yönetmenliğinde Maison Schiaparelli (Schiaparelli Modaevi) 2 Mart 2023 defilesiyle ticari odaklı olarak hazır giyime de el atmıştır. Fransa'nın başkenti Paris moda haftasında yaptığı sunum, sadece couture alanında var olan 97 yıllık biraz karmaşık geçmişinde hazır giyim dünyasına adım attığı ilk sunumuydu. 2024 İlkbahar defilesi ise modaevinin geçmiş tasarımlarının tam bir gözden geçirilmesi gibiydi. Görsel 5.11'de Elsa Schiaparelli'nin izlerini taşıyan hazır giyim koleksiyonunu görmekteyiz.

Görsel 5.11. 2024 İlkbahar Hazır Giyim Koleksiyonu

Kaynak: Maison Schiaparelli

Schiaparelli'nin 2024 İlkbahar-Yaz Hazır Giyim Koleksiyonu'nda daha önce hiç kullanmadığı materyalleri kullanarak ve Elsa-Dali işbirliğinin önemli eseri olan Istakoz Elbiseye, Fiyonk kazağa ve kadın yüz figürünün bulunduğu kıyafet ve çantaya göndermeler vardı. Bir tasarımında kilit sembolü, diğer tasarımında ıstakoz kolye, yengeç, straplez kadın elbisesinin üst kısmında kadın yüzü figürü, iskelet elbisenin yeni versiyonu olan beyaz iskelet desenli üst, spiral gözlükleri hatırlatan altın camlı gözlük ve kolye ve trompe l'oeil desenle örülmüş hırka ve etek gibi hazır giyim koleksiyonu, Istakoz Elbise, Fiyonk Kazak gibi Elsa Schiaparelli'nin kült eserlerine atıfta bulunarak Elsa'ya bir saygı duruşu niteliğindedir.

6. SONUÇ

Cüretkârlığı, sınırları zorlayan yüksek hayal gücü ve tasarladığı elbiseleriyle tanınan Elsa Schiaparelli, hiç kuşkusuz yirminci yüzyıl modasının en büyük moda ikonlarından biri olmuştur. Roma doğumlu tasarımcı, 1927 yılında Paris'te kendi adını taşıyan modaevi “Place Vendome 21” de açtıktan sonra, sadece trompe l’oeil desenleri ve sürrealist formlarıyla değil, aynı zamanda dönemin en ünlü sanatçılarından bazılarıyla kurduğu yaratıcı ilişkiler sayesinde de tüm dünyanın dikkatini çekmeyi başarmıştır. Sanayi devrimi sonrasında değişen dengelerle oluşan sosyal, ekonomik, psikolojik değişiklikler, büyük toplumsal sorunlara yol açmıştır. Elsa’nın içinde yaşadığı İki Dünya Savaşı arası bu dönem değişimlerin halk tarafından kabullenilip savaşın etkilerinin şiddetle hissedildiği oldukça sıkıntılı ve zorlu, buhran dolu yıllardır. Elsa’yı sürrealizme iten şey belki de buydu. Toplumsal kurallar ve belli çerçeveye sınırlandırılmış sıradan güzellik anlayışına karşı olmak onun için vazgeçilmez olmuştur. Estetiği bol, sürreal ve cüretkâr unsurlar içeren tasarımlarıyla ünlü olan Elsa Schiaparelli, insanlara modern giyimin tutkulu, arzu edilen ve güçlü olarak ifade edilmesini göstermiştir. Tasarımlarının, silüet odaklı kıyafetlerden kesinlikle farklı olmasının nedeni de belki buydu. Tasarımlar; dönüşüm, abartma, küçültme ve tekrarlamadan yanı sıra yeniden konumlandırma, yeniden düzenleme, kolajlar, tuhaf malzemeler ve gerçek görüntüler içeren birçok kasıt ve hayal gücü bakımından zengin dekoratif unsurlar barındırmıştır.

Elsa Schiaparelli’nin sürekli tuhaf olanın peşinde koşması ve hayal gücünün yüksek olmasının birçok sebebi vardı aslında. Doğduğu zengin ve aristokrat ailenin beklediği kriterlere uymaması, çok güzel olan ablasının aksine çevresinin onu “brutta” çirkin diye adlandırması, belki astronot olan amcasından gelen gökyüzü merakı ya da eğitimini aldığı felsefeden etkilenmesi hepsi birer neden olabilirdi. Elsa’nın modaya girişi, yaşadığı toplumun ahlak ve değerlerinden duydukları memnuniyetsizlikten ilham alan ilk Sürrealistler gibi, içine doğduğu burjuva hayatının anlayışına, rahatlığına karşı köklü bir hoşnutsuzluk ve isyan dalgasıyla oluşmuştu aslında. Elsa Schiaparelli’nin tasarımları, 1920’lerdeki ekonomik ve savaşın çalkantı dönemine tepki olarak doğan sanatsal bir akım olan sürrealizmi yansıtmıştır. Schiaparelli, birçok sanatçı ile iletişim halinde olmuştur. Salvador Dalí ve Jean Cocteau gibi ünlü sürrealist sanatçılar ile işbirliği yapan Elsa Schiaparelli de tasarımlarına ıstakoz, telefon, ilginç kadın yüz figürü, kapitoneden yapılmış

iskelet gibi sayısız mizahi ve ilginç detaylar, materyaller yerleştirmiştir.

Elsa Schiaparelli çok renkli ve sosyal bir kişiliğe sahipti. Londra'dan Amerika'ya yolculuğu belki de hayatının dönüm noktası sayılabilirdi. Bu yolculuk esnasında birçok sanatçı ile karşılaşmış ve bu bağlantılarını devam ettirmiştir. Schiaparelli'yi modaya yönelten ise Amerika'da arkadaşıyla beraber modaevine gittiği ve ilham aldığı kişi Paul Poiret olmuştur. Elsa, ilk kez bir modaevi görmüştü ve Paul Poiret'nin tasarımlarından adeta büyülenmişti. Elsa bu olaydan sonra moda tasarımcısı olmaya karar vermiştir. Kariyerinin ilk yıllarında sıradan, birbirinin gündelik kıyafetlere karşı olduğundan farklı bir bakış açısıyla tasarladığı spor giyim ürünlerini yapmıştır. Ancak ilk çıkışını Ermeni bir kadının örgüsünden etkilenip tasarladığı illüzyona, göz oyununa yol açan desene sahip Bowknot Sweater (Fiyonk Kazak) ile yapmıştır ve kazak çok talep görmüştür. Vogue dergisine bile konu olmuştur.

1927 yılında Paris, Place Vendome 21'de Schiaparelli modaevini açmıştır. 1930'lar oldukça sosyal bir kişiliğe sahip olan Elsa için sürrealist sanatçılarla yaptığı tam bir işbirliği dönemi olmuştur ve Elsa, bu dönemde kariyerinin zirvesine ulaşmıştır. En etkileyici işbirliğini Salvador Dali ile yapmıştır. İlk olarak 1935'te telefon kadranı şeklinde pudra daha sonra Dali'nin "ekmeceler şehri" (City of Drawers) adlı tablosundan ilham alınarak tasarlanan ekmeceli Takım Elbise (Desk Suit) ve daha sonra da Dali'nin Istakoz şeklindeki telefonunun ilham kaynağı olduğu Kral VIII. Edward'ın eşi Wallis Simpson tarafından giyilen Istakoz Elbise ((Lobster Dress) tasarlamıştır.

Sirk Koleksiyonuyla Schiaparelli'nin müşterilerini sirklerdeki 'gösteri yapan ucube' gibi göstererek izleyicisinin çirkin ve itici olanı kucaklamasını istemiştir. Schiaparelli'nin bu konuda gösterdiği gayret, tasarımlarına olan ilgi düşünüldüğünde sürrealizmi en etkili kullanan moda tasarımcısı olduğunu kanıtlamıştır. Schiaparelli'nin müşterilerinin ve moda eleştirmenlerinin görüşleri, Sirk Koleksiyonu'nun daha neşeli ve tuhaf olan tasarımlarının toplum tarafından hemen kabul edildiğini göstermiştir. Ancak Gzyaşi Elbisesi ve İskelet Elbisesi, moda endüstrisine yönelik bir eleştiri işlevi görmüştür ve Schiaparelli ve Dali, Gzyaşi Elbisesi ve İskelet Elbisesi ile moda endüstrisinin ve daha geniş ölçekte ağdaş toplumun yzeyselliliğini vurgulamıştır. Schiaparelli moda endüstrisinin disiplinine meydan okuyup bir paradoks yaratmıştır.

Elsa, Jean Cocteau ile olan işbirliğiyle ise arka sırt bölümünde karşılıklı birbirine

bakan iki profilin arasında oluşmuş vazo görüntüsünden çıkan, omuz ve sırtı da kaplayan güller bulunan bir kaban ve sağ koluna altın renkte işlenmiş saçlarıyla bir kadın profilinin olduğu bir ceket o dönem için oldukça yenilikçi ve zamanının ötesinde idi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1954'te kapanan, Tod's'un başkanı Diego Della Valle'nin 2007'de satın aldığı efsanevi modaevi, 2014 yılında bir defileyle podyumlara dönmüştür. Schiaparelli markası, 2023 Mart defilesiyle de hazır giyime yönelik genişlemesi için istekli müşteriler bulunca hazır giyimde de boy göstermeye başlamıştır. 2019 Nisan'da Daniel Roseberry'nin sanat yönetmenliğine getirilmesiyle eski şatafatlı günlerine dönmeye başlamıştır. Daniel Roseberry, sürrealizmi simgeleyen çok sayıda giysi ve aksesuar tasarlayarak Elsa Schiaparelli'nin izinden gitmiştir. Kendinden emin başlangıcı, tasarımlarında zengin hayal gücünü kullandığı fikirlerini sergilemiştir, kumaşları ve baskıları manipüle edip takı, zarif terzilik ve sanatsal dehanın yerçekimine meydan okuyan dokunuşlarıyla dikkat çeken bir koleksiyonda nakış, tüy ve değerli taşları kullanmıştır. 2024 İlkbahar koleksiyonu için Daniel Roseberry, markanın arşivlerinin derinliklerine inerek bu sezonun ilham kaynağına, markanın kurucusu Elsa Schiaparelli ve sürrealist sanatçı Salvador Dalí'nin ortak çalışması olan 1937 yapımı İstakoz Elbise'ye (Lobster Dinner Dress) odaklanmıştır. Koleksiyonda, dantelli maksi etek ve yakasında altın renkli üç boyutlu istakoz bulunan siyah mini elbise de dahil olmak üzere ikonik elbiseye atıfta bulunan birçok görünümler yer almıştır.

Schiaparelli, sadece giyilen bir ceket ya da takılan bir aksesuarı ifade etmemiştir. Elsa Schiaparelli'nin kadınları özgürleştiren tasarımlarının çizgisini düşündüğümüzde Vendome 21" moda doğası gereği sosyokültürel değerlerimizle bağlantılıdır. Elsa bir elbisenin giyilmediği zaman bir anlamı olmadığına ve sadece giyildiği anda anlam kazandığına ve giysinin canlanıp bir esere hatta bir şarkıya dönüştüğüne inanmıştır ve kendi iletmek istediği mesajı tasarladığı içinde semboller barındıran kıyafetlerle başarıyla yansıtmıştır. Üstün terzilik becerilerini eşsiz bir stil ve ruh anlayışıyla harmanlayarak kendi estetik anlayışını tanımlamıştır. Tasarımları, günümüz moda ve sanat mirasının en ikonik parçalarından olmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- Arriaga, G. (2013). In Surrealist Fashion: Schiaparelli's and Dali's Collaborations for the Circus Collection. (Faculty of the College of Arts & Sciences of American University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts In Art History). American University, Washington D.C.
- Barbarosoğlu, F. (1995). Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Baxter & Wright, E. (2021). Little Book of Schiaparelli: The Story of the Iconic Fashion Designer, pp.17. United Kingdom: Welbeck Publishing.
- Blum, D. E. (2003). Shocking! The Art and Fashion of Elsa Schiaparelli, p. 34. Philadelphia: Philadelphia Museum of Art.
- Breton, A. (2009). Sürrealist Manifestolar. (A. Günebakanlı, A. Güngör, Y. S. Kafa, Çev.) İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Brown, R. (2019). And the Stars Go with You: Soulful Interiors, Ineffable Fashion & Mindful Ramblings. Texas: Greenleaf Book Group Press.
- Carron de la Carrière, M. S. (2022). Shocking: The Surreal World of Elsa Schiaparelli. London: Thames & Hudson.
- Contemporary Fashion. (2002). United Kingdom: St. James Press.
- Crawforth, H. (2004). Surrealism and the Fashion Magazine. American Periodicals. Vol. 14, No. 2, 212-246. Ohio State University Press.
- De Marly, Diana. (1980). The history of haute couture, 1850-1950, p. 150. New York: Holmes and Meier.
- Dieffenbache, F. (2023). "Shocking!" the Surreal World of Elsa Schiaparelli. Fashion Theory, Volume 27, Issue 6, pp. 889–900. doi: [10.1080/1362704X.2023.2220548](https://doi.org/10.1080/1362704X.2023.2220548)
- Dorment, R. (2004). The Lost Queen of Surrealism. London: Daily Telegraph.
- Evans C. (1999). Masks, Mirrors and Mannequins: Elsa Schiaparelli and the Decentered

Subject. Fashion Theory, 3:1, 3-31. doi:
<https://doi.org/10.2752/136270499779165671>

Evans, C. & Thorton, M. (1991). "Fashion, Representation, Femininity" *Feminist Review*: 38, Summer: 48–66. doi: <https://doi.org/10.2307/1395377>

Gibson, R. (2013). Schiaparelli, Surrealism and the Desk Suit. *Dress, The Journal of the Costume Society of America* 30:1, 48-58. doi: <https://doi.org/10.1179/036121103805253299>

Gibson-Quick, R. (1998) "Desks, Drawers and Dilemmas: The Hidden Meanings Behind Schiaparelli's Desk Suit", *International Textile and Apparel Association Annual Conference Proceedings* 1999 (1).

Givry, V.D. (1998-1999). "Sanatın Yakın Dostu Moda", *P Sanat Kültür Antika*. Sayı: 12, 14-33.

Kay, L. (2012). *Fashionable Art*. (A selected project submitted to the faculty of Brigham Young University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Fine Arts). Brigham Young University, Provo, Utah.

Koski, L. (2003). *Shock Value: There was more to designer Elsa Schiaparelli than her wild whimsy, as a new exhibition shows*. Vol. 32, Issue 10. Conde Nast Publications.

Lehnert, G. (2000). *A History of Fashion in the 20th Century*, pp. 35, 38, 39. Germany: Konemann.

Mackenzie, M. (2017). *...izmler, Modayı Anlamak*. (M. Tuna, Çev.) İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Maclear, K. (2018). *Bloom: A Story of Fashion Designer Elsa Schiaparelli*. Harper Collins.

Maximova, N. (2023). *Shocking! The Surreal Worlds of Elsa Schiaparelli*. Exhibition by Olivier Gabet and Marie-Sophie Carron de la Carrière. Museum of Decorative Arts, Paris, July 6, 2022–January 22, 2023. doi: <https://doi.org/10.6092/issn.2611-0563/15815>

Moyse Ferreira, L. (2016). *Femininity, Freedom and Fragility: Fashion and Violence in the*

- Designs of Elsa Schiaparelli, c.1933 – 1939. UAL: University of the Arts London.
- Ornament. (2003). Ornament Print Edition. Volume 27.2. USA: Ornament.
- Parkins, I. (2012). Poiret, Dior and Schiaparelli: Fashion, Femininity and Modernity. Bloomsbury Publishing Plc.
- Papalas, M. (2015). Avant-garde Cuts: Schiaparelli and the Construction of a Surrealist Femininity. *Fashion Theory*, Volume 20, Issue 5, 503–522.
- Papalas, M. (2016). Performative Fashion Discourse: Vogue Paris and Elsa Schiaparelli. *International Journal of Fashion Studies*. Volume 3, Number 2, 69-89. Philadelphia Museum Art.
- Papalas, M. (2017). Fashion in interwar France: The Urban Vision of Elsa Schiaparelli. *French Cultural Studies*, Vol. 28(2) 159–172.
- Parkins, I. (2012). Poiret, Dior and Schiaparelli Fashion, Femininity and Modernity. New York: Berg Publishers.
- Pass, V. R. (2011). Strange Glamour: Fashion and Surrealism in the Years between the World Wars. (Dissertation of the Fellowship for Phd). University of Rochester, New York.
- Pass, V.R. (2012). Schiaparelli's Shock Tactics (Part II). Maryland Institute College of Art.
- Roberts ML (1994) *Civilization Without Sexes: Reconstructing Gender in Postwar France, 1917–1927*. Chicago: University of Chicago Press.
- Runsdorf, A. S. (2016). Recognizing the Parallels Between Fashion and Art: The Designs of Elsa Schiaparelli, Yves Saint Laurent and Rei Kawakubo. Bard College, Annandale-on-Hudson, New York.
- Schiaparelli, Elsa. (2007). *Shocking Life; The Autobiography of Elsa Schiaparelli*, 20. London: V&A Publishing.
- Secrest, M. (2014). *Elsa Schiaparelli, a Biography*. (pp. 64, 68-69). New York: Knopf Doubleday Publishing.

- Sproles, G. B. (1974). Fashion Theory: a Conceptual Framework, *Advances in Consumer Research*, Vol: 1, 463-472.
- Sterlacci, F., Arbuckle, J. (2017). *Historical Dictionary of the Fashion Industry*. The USA: Rowman & Littlefield Publishers.
- Styles, J. (2016). Fashion, Textiles and the Origins of Industrial Revolution. *The East Asian Journal of British History*. Vol. 5 March 2016, p. 161.
- Surreal Things: Surrealism and Design. (2007), pp.153, 338. United Kingdom: V&A Publications.
- Sweeney-Risko, J. (2015). Elsa Schiaparelli, The New Woman, and Surrealist Politics. *Interdisciplinary Literary Studies*, Vol. 17, No. 3, 309-329.
- Talley, A. L., Menkes, S., & Lacroix, C. (2017). *Schiaparelli and the Artists*. New York: Rizzoli.
- Thurman, J. (2003). "MOTHER OF INVENTION." *The New Yorker*, Vol. 79, No. 32, 58. Conde Nast Publications, Inc.
- Tonkin, L. (2017). Visionary design practices: preserving plastics and designers' intent in collections of modern and contemporary fashion, *Journal of the Institute of Conservation*, 40:2, 152-167.
- Volk, P. (2013). *Shocked: My Mother, Schiaparelli, and Me*. Ashland: Blackstone Publishing.
- Weismann, P. (1967). The Art of Fashion. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Nov. , 1967, New Series, Vol. 26, No. 3 (Nov, 1967), 151.
- Werle, S. (2009). *Fashionista: A Century of Style Icons*. Germany: Prestel.
- White, P. (1995). *Elsa Schiaparelli: Empress of Paris Fashion*. United Kingdom: Aurum Press.
- Wilcox, C., Mendes, V. D. (1998). *Modern Fashion in Detail*. The USA: Overlook Press.
- Worsley H. (2011). *100 Ideas that Changed Fashion*. London: Laurence King.

Yıldız Ş. ve Başak V. (2019). Moda Tarihi İçerisinde Jan Van Eyck'in Resimlerinin Göstergebilim ile Analizi. Haziran-Temmuz/Yaz/2019, 4 (7), 179.

İnternet Kaynakları

The relationship between art and fashion. (2021, January 27). Retrieved from <https://www.palatiniate.org.uk/the-relationship-between-art-and-fashion/> Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023

Dress Spectacles: Paul Poiret and his Parties. (2018, December 5). European Fashion Heritage Association. Retrieved from <https://fashionheritage.eu/dress-spectacles-paul-poiretandhisparties/#:~:text=The%20aim%20of%20Poiret%20was,collector%2C%20entrepreneur%20and%20party%20organizer> Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023

Maison Schiaparelli. Retrieved from <https://www.schiaparelli.com/en/21-place-vendome/the-story-of-the-house/> Erişim Tarihi: 27 Ekim 2023

Dostoğlu, S. (2022, Kasım 1). Elsa Schiaparelli'nin Sürreal Dünyası. Manifold. <https://manifold.press/elsa-schiaparelli-nin-surreal-dunyasi> Erişim Tarihi: 20 Kasım 2024

Shocking! Les Mondes Surrealistes D'Elsa Schiaparelli from 6 July 2022 to 22 January 2023. Retrieved from <https://madparis.fr/Shocking-Les-mondes-surrealistes-d-Elsa-Schiaparelli> Erişim Tarihi: 8 Aralık 2024

<https://artsandculture.google.com/story/yQXRabXbe04rJw> Erişim Tarihi: 12 Aralık 2024

Stent, S. (2019, February 6). How Schiaparelli's Surrealism Inspired the 1930s Costumes of Adrian. Retrieved from <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/11467/how-schiaparellis-surrealism-inspired-the-1930s-costumes-of-adrian> Erişim Tarihi 15 Aralık 2023

Buttons. Jean Clément or Roger Jean-Pierre for Elsa Schiaparelli. Metropolitan Museum of Art, New York. Retrieved from <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80094073> Erişim Tarihi: 17 Aralık 2023

Grossiord, S. (n.d.). 'Phoebus' Cape, Elsa Schiaparelli. Retrieved from <https://www.palaisgalliera.paris.fr/en/work/phoebus-cape-elsa-schiaparelli>

Erişim Tarihi: 18 Aralık 2023

Mugrabi, C. (2018, January 22). The Zodiac Collection. Minniemuse. Retrieved from <https://www.minniemuse.com/articles/musings/the-zodiac-collection> Erişim Tarihi:

20 Aralık 2023

Wilds, M. (n.d.). Inspired by Elsa Schiaparelli. Vintage Fashion Guild. Retrieved from <https://vintagefashionguild.org/designer/inspired-by-elsa-schiaparelli/> Erişim Tarihi:

29 Ocak 2024

The Tears Dress. (2003, September 24). Retrieved from <https://collections.vam.ac.uk/item/O84418/the-tears-dress-evening-dress-schiaparelli-elsa/> Erişim Tarihi: 12 şubat 2024

Schiaparelli's twisted 'Circus Collection'. Old Tricks. (2017, December 11). Retrieved from <https://oldtrickssite.wordpress.com/2017/12/11/schiaparellis-twisted-circus-collection/> Erişim Tarihi: 20 şubat 2024

Elsa Schiaparelli: Where Surrealism Art Meets Haute Couture. (2024, February 28). Dans Le Gris. Retrieved from <https://danslegris.com/blogs/journal/elsa-schiaparelli> ,

Erişim Tarihi: 8 Mart 2024

Pincus, A. (2021 March 7). 1938 – Elsa Schiaparelli Skeleton Dress. Fashion History Timeline. Retrieved from <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1938-schiaparelli-skeleton/>

Erişim Tarihi: 10 Mart 2024

Borrelli-Persson, L. (2022, July 1). Everything You Need to Know About Elsa Schiaparelli Ahead of the Shocking! Exhibition in Paris. Vogue. Retrieved from <https://www.vogue.com/article/everything-you-need-to-know-about-elsa-schiaparelli-ahead-of-the-shocking-exhibition-in-paris> Erişim Tarihi: 17 Mart 2024

Stent, S. (n.d.). Schiaparelli's Shoe Hat. Virtuel Shoe Museum. Retrieved from <https://virtualshoemuseum.com/schiaparellis-shoe-hat/> Erişim Tarihi: 24 Mart 2024

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/819093> , Erişim Tarihi: 25 Mart 2024

Bertrand Guyon'un İlk Schiaparelli Couture Koleksiyonu. (2019, February 18). Harper's

- Bazaar. Retrieved from <https://www.harpersbazaar.com.tr/bertrand-guyon-un-ilk-schiaparelli-couture-koleksiyonu-h>. Erişim Tarihi: 1 Nisan 2024
- Pincus, A. (2021 March 7). 1938–Elsa Schiaparelli, Skeleton Dress. Retrieved from <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1938-schiaparelli-skeleton/>). Erişim Tarihi: 2 Nisan 2024
- The myth of Schiaparelli Haute Couture. Fashion Crash. Retrieved from <https://www.crash.fr/schiaparelli-haute-couture-fall-winter-2015-paris-2/> Erişim Tarihi: 10 Nisan 2024
- Liu, L. (2018, November 20). One-minute bio: Elsa Schiaparelli. South China Morning Post. Retrieved from <https://www.scmp.com/magazines/style/fashion-beauty/article/2172905/one-minute-bio-elsa-schiaparelli> Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024.
- Sword, R. (2022, March 18). Surrealism and Fashion. National Galleries Scotland. Retrieved from <https://www.nationalgalleries.org/art-and-artists/features/surrealism-and-fashion> Erişim Tarihi: 16 Nisan 2024
- Rogers, L. (2019, July 16). Playing With Reality: Surrealism in Fashion. Retrieved from <https://www.louisarogers.net/blog/2019/2/9/deconstructing-reality-surrealism-on-the-catwalk> Erişim Tarihi: 17 Nisan 2024
- Tashcian, R. (2022, July 05). Schiaparelli Is More Relevant Than Ever. Harper’s Bazaar. Retrieved from <https://www.harpersbazaar.com/fashion/designers/a40513522/schiaparelli-exhibition-paris/> Erişim Tarihi: 19 Nisan 2024
- Bateman, K. (2024, January 22). Schiaparelli Touches the Stars for Haute Couture Spring 2024. Wmagazine. Retrieved from <https://www.wmagazine.com/fashion/schiaparelli-couture-spring-2024-review-photos> Erişim Tarihi: 24 Nisan 2024
- Weinstock, T. (2023, January 23). Yes, That Really Was Doja Cat Covered In 30,000 Crystals At Schiaparelli. Vogue. Retrieved from <https://www.vogue.co.uk/beauty/article/doja-cat-schiaparelli-couture-2023> Erişim Tarihi: 25 Nisan 2024